
УДК: 355.351(497.1)“1991/1995“	Језик рада: Српски
94(497.1)“1991/1995“	Примљен: 02.09.2024.
COBISS.SR-ID 161870089	Прихваћен: 30.12.2024.
DOI број: 10.5937/vig2402173T	Тип рада: критичко издање архивске грађе

Др ЈЕЛЕНА ТОДОРОВИЋ ЛАЗИЋ, виши научни сарадник
Институт за политичке студије
Београд, Република Србија
E-mail: todorovic.j82@gmail.com

Др АЛЕКСАНДРА КОЛАКОВИЋ, виши научни сарадник
Институт за политичке студије
Београд, Република Србија
E-mail: kolakovicaleksandra@gmail.com

ЈНА У ВРТЛОГУ ЈУГОСЛОВЕНСКЕ КРИЗЕ 1989/1990 – ПОГЛЕД ИЗ САД

АПСТРАКТ: *Ради расветљавања догађаја који су пратили распад Социјалистичке Федеративне Републике Југославије (СФРЈ) и перцепције Југословенске народне армије (ЈНА) у вртлогу југословенске кризе, у раду су представљена документа која се чувају у Дипломатском архиву Министарства спољних послова Републике Француске у Паризу, који потичу од делегације САД при НАТО-у. Први документ „Југословенска народна армија: ухваћена у вир реформи“, из октобра 1989, пружа сагледавање америчке перцепције односа ЈНА према догађајима пре одржавања вишестраначких избора у југословенским републикама. Други документ „Војска и будућност Југославије“, из маја 1990, осветљава слику ЈНА из америчке визиуре након одржавања избора у два северна републикама СФРЈ. Посматрајући ЈНА на свеобухватан начин и као једини преостали стуб југословенске државе, документа садрже и америчка пред-*

виђања о томе како би она у блиској будућности могла да реагује у оквиру кризе која је захватила СФРЈ.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: ЈНА, СФРЈ, САД, НАТО, југословенска криза, распад СФРЈ.

Догађаји који су се одиграли на простору СФРЈ у освит распада државе, као и сам распад, још увек нису у потпуности расветљени. Један од разлога томе је чињеница да архиви и фондови, како у земљи, тако и у иностранству, нису отворени и доступни за јавност. Чак и тамо где су отворени нису сви фондови и документа доступни, иако је од тих догађаја прошло и више од 30 година, што је најчешће период у којем су документа недоступна за јавност. Два документа која ће бити представљена у овом раду чувају се у Дипломатском архиву Министарства спољних послова Републике Француске у Паризу у оквиру фонда Европа, Југославија 1986–1990, у фасцикли Војни односи – Југословенске оружане снаге и војна опрема. Документа потичу из Политичког комитета НАТО-а, а овом телу их је доставила делегација Сједињених Америчких Држава при НАТО-у. У покушају да се дође и до других докумената из ове фасцикле, добијен је одговор да ће она бити доступна 2046. године. Доступност оваквих докумената, не само из поменутог већ и из других иностраних архива, важна је за сагледавање улоге свих кључних актера у догађајима на југословенском тлу крајем XX века. Разуме се, такви документи су последњих година све више доступни¹, међутим, њихова потпуна доступност би допринела заокруживању слике распада југословенске државе, као и разумевању последица које су се одразиле

¹ Од почетка 2022. јавности су доступна документа немачког Министарства спољних послова о процесу признавања независности Словеније и Хрватске 1991. године. Почетком 2024. Вилсонов дигитални центар, са седиштем у Вашингтону, у оквиру програма „International History Declassified” објавио је стотину докумената о улози Немачке у распаду Југославије који су потекли из канцеларије Хелмута Кола. Детаљније видети: Милош Војиновић, Нови документи о улози Немачке у распаду Југославије: Како је историја из 1941. обликовала историју 1991. године, <https://oko.rts.rs/istorija/5085099/novi-dokumenti-o-ulozu-nemacke-u-raspadu-jugoslavije-kako-je-istorija-iz-1941-oblikovala-istoriju-1991-godine.html>

на међународни положај Србије након тог периода до данас.² Документа представљена у овом раду говоре о томе како се, из визуре САД, Југословенска народна армија носила са унутрашњим реформама и трансформацијама са којима се СФРЈ суочавала у периоду 1989/1990. Њихов значај огледа се у сазнањима о томе како је један од кључних међународних актера посматрао и доживљавао Југословенску народну армију, њене дилеме и улогу у важном периоду југословенске историје пред крај XX века и распад државе.

Први представљени документ, из октобра 1989, носи назив „Југословенска народна армија: ухваћена у вир реформи“³ и бави се периодом пре одржавања вишестраначких избора у југословенским републикама, док други документ под називом „Војска и будућност Југославије“⁴, из маја 1990, говори о периоду након одржавања избора у два северних републикама СФРЈ. У њима се на свеобухватан начин посматра Југословенска народна армија и износе америчка предвиђања о њеном реаговању у блиској будућности. Такође, у оба документа доминантан је став да је ЈНА једини преостали стуб југословенске државе од кога може зависити разрешење кризе која је захватила СФРЈ након Титове смрти.

Савез комуниста Југославије (СКЈ) и ЈНА, две интеграционе југословенске институције, биле су на ивици урушавања крајем осамдесетих година двадесетог века.⁵ Савез комуниста Југославије се урушио на XXVIII конгресу СКЈ, у јануару 1990. године, а ЈНА је потрајала до коначног распада СФРЈ. Отуда је значајно употпунити знања о

² О распаду СФРЈ, кризи која је захватила државу и југословенској војсци већ су објављиване монографије и чланци, као што су на пример: Bogdan Denitch, *Ethnic Nationalism The Tragic Death of Yugoslavia*, University of Minnesota Press, Minneapolis 1996; John R. Lampe, *Yugoslavia as History: Twice There was a Country*, Cambridge, 1996; Mile Bjelajac, *Jugoslovensko iskusstvo sa multietničkom armijom 1918 –1999*, Udruženje za društvenu istoriju, Beograd, 1999; Sabrina. P. Ramet, *Thinking about Yugoslavia: Scholarly Debates about the Yugoslav Breakup and the Wars in Bosnia and Kosovo*, Cambridge, 2005. Доступност архива и објављивање нових извора допринели би проширивању истраживачких поља и већ обављених вредних истраживања, као и бољем разумевању последица и актуелних проблема на некадашњем простору СФРЈ.

³ Archives du ministère français des Affaires étrangères (AMAEF), 1930 INVA, Direction d'Europe, Yougoslavie 1986-1990, фасцикла 4, досије 2, сигнатура 1323/EOR, строго поверљиво НАТО 31.10.1989.

⁴ AMAEF 1930-4-2-585/STR, строго поверљиво НАТО 15.05.1990.

⁵ Петар Ристановић, Косовско питање 1974-1989 (Нови Сад, Београд: Прометеј, Информатика, 2019), 531.

овим институцијама у контексту догађаја који су били важни у овом периоду.

Чињеницу да је ЈНА имала важну улогу у прошлости као интеграциона југословенска институција истичу и посматрана документа где се, поред осталог, каже да се „ЈНА дуго сматрала последњом свејугословенском институцијом која има велики утицај на националну интеграцију. Она је играла ову улогу као део титоистичког политичког система који тренутно пролази кроз велику трансформацију у којој би могло да се деси да се систем сасвим уруши. Стара улога коју је имала ЈНА морала је да се замени оним што носи поменути трансформација. Војска би морала или да се прилагоди или да покуша да блокира промене старог система”.⁶

Почетком 1989. године ближила се расправа о уставним аманданима којима би се смањила аутономија коју су покрајине имале према Уставу СФРЈ из 1974. године. То је водило порасту незадовољства међу косовским Албанцима, што је довело до фебруарских немира (започели 3. фебруара када су избили први штрајкови и протестни зборови радника Албанаца у више предузећа широм јужне покрајине).⁷ Председништво је увело ванредне мере и мобилисало 31 000 војника ЈНА, при чему су ове јединице стављене у одређени степен приправности.⁸ До смиривања ситуације је дошло тек након помоћи на терену коју су пружиле снаге милиције и јединице ЈНА из других република.⁹ То је била једна од кризних ситуација која је задесила СФРЈ крајем осме деценије двадесетог века која не би била решена без ангажмана ЈНА, што још једном потврђује њен значај и улогу у југословенском систему.

Након смрти Јосипа Броза Тита, улогу шефа државе преузело је осмочлано колективно Председништво СФРЈ. Према Уставу из 1974, Председништво је „највиши орган руковођења и командовања оружаним снагама СФРЈ у рату и миру”.¹⁰ Формално посматрано, оно је имало контролу над ЈНА, међутим, то је било далеко од онога што се данас тумачи као цивилна контрола војске.

Још мање могућности за спровођење било какве цивилне контроле војске имао је председник Савезног извршног већа (СИБ).

⁶ АМАЕФ 1930-4-2-585/STR, стр. 1.

⁷ Ристановић, н.д., 514.

⁸ Исто, 517; Bojan Dimitrijević, *Jugoslovensko ratno vazduhoplovstvo i protivvazdušna odbrana* (Beograd: Institut za savremenu istoriju, 2017), 317.

⁹ Ристановић, н.д., 527.

¹⁰ Члан 313, став 3, Устав СФРЈ (1974).

Када је формирано треће Председништво, 16. марта 1989. године, на место председника СИБ-а изабран је Анте Марковић, а савезни секретар за народну одбрану постаје Вељко Кадијевић. Кадијевић је био врло неповерљив према Марковићу – у њему је видео продужену руку Запада. Неповерљивост је важила и *vice versa* – не може се рећи да је Марковић „симпатисао” Кадијевића, јер је он за њега био симбол титоистичког система.¹¹

На основу америчких докумената може се пратити линија подела међу официрским кором ЈНА у погледу реформи са којима се СФРЈ суочавала током 1989. и 1990. године, при чему се наглашава да је савезни секретар за народну одбрану Кадијевић био предводник нешто либералније струје, о чему се наводи неколико доказа. „Први доказ представљају тврдње словеначког професора Антона Беблера који је недавно рекао једном запосленом у амбасади САД да Кадијевић представља дашак свежег ваздуха у војсци који покушава да наметне војсци један модеран начин размишљања. Кадијевић је свестан промена у југословенском друштву и улоге коју ЈНА има у њима и није се слагао са бившим савезним секретаром народне одбране Бранком Мамулом који је представник старе школе”.¹² Други доказ који се износи јесу сазнања која је имао добро обавештени словеначки омладински магазин *Младина* (магазин који није био наклоњен југословенској војсци) да је „Кадијевић лидер либералног крила у оквиру ЈНА”.¹³ Коначно, трећи доказ заснива се на тврдњи да је већина америчких контаката у СФРЈ сагласна да виши официрски кор ЈНА не верује методама српског лидера Слободана Милошевића и да желе да се дистанцирају од њега.¹⁴

Настојећи да спасу Југославију и сачувају социјализам, генерали су са доста сумње посматрали Марковићев реформски економски пројекат, који им је изгледао сувише прозападно, да би се, почетком априла 1990. године, савезни секретар за народну одбрану Кадијевић отворено дистанцирао од Марковића.¹⁵

У првом документу апострофира се да из угла САД „Југословенска народна армија делује као да је спремна да подржи ради-

¹¹ Vladimir Petrović, „Raspad SFRJ: paraliza, agonija, rat”, *Istorija 20. veka*. XXXVI, br. 2 (2018), 205.

¹² AMAEF 1930-4-2-1323/EOR стр. 4.

¹³ Исто.

¹⁴ AMAEF 1930-4-2-1323/EOR стр.4-5.

¹⁵ Veljko Kadijević, *Moje viđenje raspada Jugoslavije* (Beograd: Filip Višnjić, 2010), 109–110.

кално напуштање социјалистичког начина производње, уколико ће то допринети јачању економске основе југословенског система одбране”.¹⁶ У њему се износи и претпоставка да ће „југословенски генерали показати да су прилагодљивији од политичара, чланова СКЈ, јер ЈНА има и неке друге разлоге постојања осим вршења власти и привилегија”.¹⁷

На XIV конгресу СКЈ, који је одржан од 20. до 22. јануара 1990. године, након систематског прегласавања, делегација Словеније напустила је заседање. Конгрес је прекинут, а СКЈ се распао. Убрзо, у Словенији и Хрватској су расписани вишестраначки избори.¹⁸ После победа на тим изборима у Словенији и Хрватској, ДЕМОС (Demokratska opozicija Slovenije) и Хрватска демократска заједница нису крили да будућност више не виде у Југославији. Тада је већ било јасно да се вртлог кризе и промена у СФРЈ појачава и да ЈНА мора узети активнију улогу. С тим у вези, у другом документу се констатује да ће се „Југословенска народна армија за неколико месеци суочити са важним одлукама о томе како одговорити на промене које се назире у Југославији. Најпре, ЈНА мора да реши колико далеко жели да иде као опозиција увођењу конфедералног система и децентрализацији југословенске војске”.¹⁹

Значајно је да се на основу докумената може спознати и америчка перцепција развоја кризе кроз неколико могућих сценарија о томе како би ЈНА могла да реагује на промене које су у току у северним републикама. „Свако одлучно савезно Председништво морало би да нареди ЈНА да се спречи сецесија република ослобађајући генерале искушења да делују мимо Устава. Ми још увек верујемо да би Председништво СФРЈ могло већинским гласањем да нареди употребу силе у случају директне сецесије неке од република”.²⁰ Међутим, с обзиром на то да две републике у том тренутку прете изласком, однос снага у Председништву је значајно другачији. „Постоје већ неке назнаке да ће Словенија и Хрватска радити заједно на остваривању жељене промене. Уколико би обе републике тражиле да напусте федерацију, Председништво или не би било у стању или не би желело

¹⁶ АМАЕФ 1930-4-2-1323/EOR, стр. 5.

¹⁷ Исто, стр. 7.

¹⁸ Dejan Jović, *Jugoslavija: država koja je odumrla* (Zagreb: Prometej, 2003), 462–476.

¹⁹ АМАЕФ 1930-4-2-585/STR, стр.1

²⁰ Исто, стр. 3.

да реагује”.²¹ Пошто је, председник СИБ-а Анте Марковић био Хрват, закључује се да је мало вероватно да би подржао једну репресивну федералну акцију над својом матичном републиком.²²

Један од могућих сценарија јесте и позивање на цивилну акцију. „ЈНА би могла да охрабри цивилне власти да ураде све што је потребно да би се одржала постојећа федерална структура (укључујући и хапшење сепаратистички настројених политичара)”.²³ Међутим, проблем су недовољни капацитети за цивилну акцију, јер се „оно мало средстава за принуду коју федерација има на располагању (савезна милиција) већ налази на Косову”²⁴ као последица немира из 1989. године.

Још један могући сценарио, који се наводи у другом документу, био би превентивни удар који би извршила ЈНА. „Војска би могла да сама ухапси националистичке вође пре него Словенија или Хрватска формално крену у расформирање федералне власти или чак отцепљење. Досадашња толерантност ЈНА према победи ДЕМОС-а у Словенији и победе у првом кругу Туђмана, сугерише нам да ће они дозволити да избори иду својим током. Представник за медије ЈНА истакао је 25. априла 1990. да ће ЈНА прихватити изборне резултате”.²⁵

Из визуре САД, не треба искључити ни сценарио заштите уставног поретка. „Војска не мора ништа да ради све док сецесија не постане реалност и онда да удари са јасном намером заштите уставног поретка. Овај сценарио би вероватно био праћен познатим развојем догађаја: хапшења, заузимање владиних установа, изненадан напад на железнички (шински) систем”.²⁶

Као један од могућих сценарија препозната је и демонстрација силе по узору на улогу ЈНА на Косову током немира 1989. године – „организовати тенковске колоне, ниско летеће борбене летелице - да се обесхрабре било какви потези који би водили сецесији”.²⁷ Међутим, иако наводе овај сценарио, Американци су сматрали да су мале шансе да би савезна већина у Председништву одобрила такве потезе. „Мислимо да би то могло да изазове и одлазак хрватских и

²¹ АМАЕФ 1930-4-2-585/STR, стр. 4.

²² Исто, стр. 6.

²³ Исто.

²⁴ Исто.

²⁵ Исто, стр. 7.

²⁶ Исто, стр. 8.

²⁷ АМАЕФ 1930-4-2-585/STR, стр. 7.

словеначких чланова, што би убрзало сам расцеп који је војна акција намеравала да избегне.”²⁸

Једно од питања које се разматра у другом документу јесте да ли ће ЈНА прихватити парламентарну демократију и своју деполитизацију (декомунизацију). Сједињене Државе су сматрале да „све указује да ће ЈНА прихватити парламентарну демократију. Пре одређеног времена из ЈНА се појавила изјава да иако војска види вишепартијску демократију као претњу за мултиетничко југословенско друштво, уколико Устав дозволи овакав систем, војска ће то поштовати. Недостатак критике ЈНА према изборима у Хрватској и Словенији који строго посматрано, немају валидност према актуелном Уставу, показује нам спремност генерала да прихвате демократију, чак и без уставног аргумента”.²⁹

Када је реч о деполитизацији, у документу је заступљено мишљење да се већина вишег официрског кора у оквиру ЈНА противи уклањању комунистичке партије из војних структура.³⁰ Међутим, у документу се наводи и да постоји струја у оквиру ЈНА која заговара умереност, а коју је, све до своје смрти, предводио адмирал Петар Шимић који се налазио на челу војне партијске организације.³¹ „Адмирал Шимић био је један од првих виших официра који је изјавио да је могуће замислити декомунизацију ЈНА”.³² То је један од аргумената да се на самом крају другог документа изнесе једна оптимистична претпоставка – „ако се свеопшта демократизација настави, ЈНА ће прихватити и декомунизацију”.³³

Представљена документа, која се чувају у Дипломатском архиву Министарства спољних послова Француске, омогућавају допуну постојећих знања о америчким и НАТО перцепцијама ЈНА и југословенске кризе и њеног развоја. Може се закључити да су информације које су размењиване кроз команду НАТО-а потицале из различитих извора, како на терену, кроз обавештајни рад, тако и из контаката са дипломатама и новинарима. Улога ЈНА у комплексним околностима трансформације система и распаду државе јасно је препозната као важна и стога наведени документи омогућавају да надоградимо постојеће представе о деловању великих сила на простору некадашње Југославије.

²⁸ Исто.

²⁹ Исто, стр. 9.

³⁰ Исто, стр. 10.

³¹ Исто.

³² Исто.

³³ Исто.

BB/LP

DELEGATION PERMANENTE DE LA FRANCE
AU CONCEIL DE L'ATLANTIQUE NORD

REPUBLIQUE FRANÇAISE

Bruxelles, le 31 OCTOBRE 1989

No1323/EOR

BORDERAU D'ENVOI
EUROPE ORIENTAL ET CENTRALE

Attitude de l'armée Yougoslave face aux reformes en cours.
Analyse américaine communiquee au Comite politique

Betrand Besancenont
conceiler

CONFIDENTIEL O.T.A.N

U.S. Delegation
October 31, 1989

SUBJECT: THE YUGOSLAV PEOPLE'S ARMY: CAUGHT
IN THE MAELSTROM OF THE REFORM

SUMMARY: THE YUGOSLAV PEOPLE'S ARMY (JNA), IS HAVING TO COME TO GRIPS WITH THE POSSIBILITY THAT ECONOMIC REFORM IN YUGOSLAVIA (WHICH IT WANTS) WILL BE ACCOMPANIED BY MORE DRAMATIC POLITICAL PLURALIZATION THAN IT SO FAR HAS BEEN WILLING TO ACCEPT. A RECENT SPEECH BY THE DEFENCE SECRETARY SUGGESTS THE GENERALS ARE CAUGHT UP IN A BROADER CONSERVATIVE ATTEMPT TO ESTABLISH A FIREBREAK IN THE FACE OF WHAT WE BELIEVE TO BE RAPIDLY SPREADING POPULAR DESIRE FOR EXPANDED POLITICAL PLURALISM, INCLUDING IN MANY QUARTERS, A MULTI-PARTY SYSTEM.

NATO CONFIDENTIAL
NATO CONFIDENTIAL

-2-

HOWEVER, THERE ARE SOME SIGNS OF DIVISION WITHIN THE JNA OVER HOW FAR POLITICAL REFORM SHOULD GO. FOUNDATIONS OF

YUGOSLAVIA'S DEFENCE SYSTEM. WE ARE BEGINNING TO SUSPECT THE ARMY RECOGNISES IT IS NOT CAPABLE OF WIELDING DECISIVE POLITICAL ON THE ECONOMIC SIDE, JNA APPEARS READY TO SUPPORT EVEN RADICAL ABANDONMENT OF SOCIALIST PRODUCTION METHODS IF THAT WILL STRENGTHEN THE ECONOMIC INFLUENCE IN ANY EVENT, SHORT OF A DRASTIC CHANGE IN CIRCUMSTANCES THAT COULD PROVOKE DIRECT INTERVENTION. CAUGHT IN SWIRLING TIDES OF CHANGE, THE MILITARY LEADERSHIP APPEARS TO BE HOLDING TO OBEDIENCE TO ITS CONSTITUTIONALLY-ORDAINED COMMANDER-IN-CHIEF, THE COLLECTIVE (CIVILLIAN) PRESIDENCY, AS A ROCK ON WHICH TO STAND. THE INCREASINGLY POSSIBLE UNRAVELLING OF YUGOSLAVIA'S QUIRKY ONE-PARTY SYSTEM COULD SOON FORCE THE ARMY TO DECIDE WHETHER THAT IS ENOUGH. IN THE END, THE GENERALS MAY PROVE MORE PREPARED FOR CHANGE THAN SOME CURRENT POLITICIANS, FOR MANY OF WHOM THE PRIMARY PURPOSE SEEMSTOBE TO HANG ON TO POWER.

THE LATEST LINE

-ON OCTOBER 18, YUGOSLAV SECRETARY FOR NATIONAL DEFENCE VELJKO KADIJEVIC DELIVERED AN ADDRESS OUTLINING THE VIEWS OF THE YUGOSLAV PEOPLE'S ARMY (JNA) ON MOST OF THE COUNTRY'S PRESSING POLITICAL AND ECONOMIC ISSUES. KADOJEVIC STRUCK AN ESSENTIALLY CONSERVATIVE TONE BUT LARGELY EMBRACED THE GOVERNMENT'S ECONOMIC REFORM PROGRAM. LIKE NEARLY ALL OTHER LEADERS, HE VOICED CONCERN OVER YUGOSLAVIA'S SOARING INFLATION. HE SAID, INTER ALIA:

-- YUGOSLAVIA 'S SOCIAL CRISIS HAS PROBABLY REACHED THE POINT WHERE IT CAN GET NO WORSE, IN PART BECAUSE THE UPCOMING PARTY CONGRESS AND THE DRAFTING OF A NEW CONSTITUTION WILL LARGELY ESTABLISH THE DIRECTIONS OF YUGOSLAVIA 'S FURTHER DEVELOPMENT.

-- EVEN LEAVING ASIDE THE EVER MORE VISIBLE PUBLIC MANIFESTATIONS OF ANTI-YUGOSLAV AND ANTI-SOCIALIST FORCES,

DEEP DIFFERENCES OVER YUGOSLAVIA'S SOCIAL SYSTEM AND CONSTITUTIONAL ORDER GRIP THE COUNTRY.

NATO CONFIDENTIAL

NATO CONFIDENTIAL

-3-

-- THE ARMY MUST ACT RESPONSIBLY BASED ON ITS HISTORICAL PLACE AND ROLE IN THE VICTORY OF THE SOCIALIST REVOLUTION AND THE SOCIALIST CONSTRUCTION AND DEFENSE OF THE COUNTRY, AS WELL AS IN HARMONY WITH ITS "REVOLUTIONARY" AND YUGOSLAV CHARACTER AND ITS ROLE AS DEFINED BY CONSTITUTION.

-- THE JNA WILL NOT ADJUST ITS STANDS IN RESPONSE TO ALIGNMENTS OR MANEUVERING OF DIFFERENT REPUBLICS, EVEN TO STRIKE SOME POSITION OF "NEUTRALITY".

-- THE ARMY WILL DECISIVELY OPPOSE CALLS FOR FOREIGN INVOLVEMENT IN INTERNAL DEVELOPMENT. (NOTE: THIS COULD WELL BE A REFERENCE TO A RECENT INTERVIEW GIVEN BY SLOVENIAN PRESIDENT STANOVNIK³⁴ TO GERMANY'S "DIE WELT" IN WHICH HE SAID THAT HE EXPECTED WESTERN COUNTRIES, AS PARTICIPANTS IN THE CSCE PROCESS, TO DEFEND HUMAN RIGHTS IN OTHER COUNTRIES AS WELL. THE CLEAR IMPLICATION OF STANOVNIK'S STATEMENT WAS THAT HE EXPECTED THE WEST TO HELP PREVENT ANY ATTEMPT TO CRUSH THE "SLOVENE SPRING". END NOTE.)

-- THE BASIC CAUSE OF YUGOSLAVIA'S MANY PROBLEMS IS IN THE "MASSIVE FAILLURE OF THE SYSTEM," INCLUDING EXISTING CONSTITUTION. THERE IS NO POINT IN ADDRESSING THE PROBLEMS (INCLUDING HYPERINFLATION, BITTER LEADERSHIP FEUDING, AND BLOSSOMING NATIONALISM) WITHOUT REPAIRING THE FOUNDATIONS OF THE SYSTEM. THE BEST EXEMPLE IS THE FEDERAL EXECUTIVE COUNCIL'S (FEC-THE CABINET) ECONOMIC REFORM PROGRAM,

³⁴ Јанез Становник (1922-2020), правник, економиста и политичар, учесник Другог светског рата као део Народноослободилачког одбора за Словенију, након рата обављао је важне функције: економски саветник Сталне мисије ФНРЈ при Уједињеним нацијама, директор Института за међународну политику и привреду, професор на Економском факултету у Љубљани, члан Савезног извршног већа, члан (1984 - 1988) и председник председништва СР Словеније од 1988. до 1990. године. Вид: Stanovnik, Janez. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 14.10.2024. <<https://www.enciklopedija.hr/clanak/stanovnik-janez>>.

WHICH THE JNA STRONGLY SUPPORTS. THE FEC'S PLANS CAN ONLY SUCCEED IF ACCOMPANIED BY A REFORM OF ENTIRE POLITICAL SYSTEM.

-- THE FEDERAL GOVERNMENT MUST HAVE THE POWER TO CARRY OUT ITS DUTIES, PARTICULARLY IN THE AREAS OF: NATIONAL DEFENSE AND SECURITY; UNIFIED SOCIAL-ECONOMIC, POLITICAL, AND LEGAL SYSTEMS BASED ON SOCIALIST SELF-MANAGEMENT AND DEMOCRACY; ECONOMIC POLICYMAKING FOR A UNIFIED YUGOSLAV MARKET, INCLUDING POWER OVER MONETARY-CREDIT, TAX, FOREIGN TRADE, "AND OTHER" POLICIES.

NATO CONFIDENTIAL

NATO CONFIDENTIAL

-4-

-- THE ARMY FAVORS "NON-PARTY" POLITICAL PLURALISM. (NOTE: THE TERM USUALLY REFERS TO A THEORETICAL SITUATION IN WHICH THE LEAGUE OF COMMUNISTS OF YUGOSLAVIA (LCY) WOULD BE THE ONLY LEGAL PARTY BUT WOULD SOMEHOW LOSE ITS MONOPOLY CONTROL OVER THE STATE.) YUGOSLAVIA'S "DELEGATE SYSTEM" OF INDIRECT ELECTIONS SHOULD BE REPLACED BY A "MODERN REPRESENTATIVE SYSTEM" BASED ON SECRET ELECTIONS, MULTIPLE CANDIDATES, AND DEMOCRATIC PROCEDURES FOR SELECTING CANDIDATES.

-- THE NEW CONSTITUTION MUST GIVE THE FEDERAL CONSTITUTION PRIMACY OVER THOSE OF THE REPUBLICS, OR CONFEDERATION WILL ENSUE.

-- THE ARMED FORCES WILL "IGNORE" SLOVENIA'S CONSTITUTIONAL AMENDMENTS AND PERFORM THEIR RESPONSABILITIES IN ACCORDANCE WITH THE FEDERAL CONSTITUTION.

-- OVERCOMING INFLATION IS A NECESSARY PRECONDITION FOR ECONOMIC AND POLITICAL REFORM. THE ARMY BELIEVES WAGES AND PRICES SHOULD BE CONTROLLED. (NOTE: THE FEC HAS SOUGHT TO MINIMISE SUCH CONTROLS. END NOTE.)

-- ALL FORMS OF PROPERTY OWNERSHIP SHOULD RECEIVE EQUAL TREATMENT. SOCIALIST SELF-MANAGED PRODUCTION MUST PROVE ITS SUPERIORITY -- "IF IN FACT THERE IS ONE"—THROUGH

COMPETITION WITH OTHER FORMS OF PROPERTY (I.E. PRIVATE SECTOR).

DIFERENCES WITHIN THE ARMY?

KADIJEVIC APPEARED SOMEWHAT MORE MODERATE THAN THE JNA'S PARTY COMMITTEE, WHICH ON SEPTEMBER 25 ADOPTED DRAFT STANDS ON REFORM IN PREPARATIONS FOR THE UPCOMING PARTY CONGRESS. THE ARMY PARTY COMMITTEE SPECIFICALLY TERMED THE CREATION OF A MULTI-PARTY SYTEM "UNACCEPTABLE" AND SAID THE LEAGUE OF COMMUNISTS OF YUGOSLAVIA (LCY) "MUST REMAIN THE LEADING IDEOLOGICAL AND POLITICAL FORCE IN SOCIETY." THE COMMITTEE ALSO SAID SOCIALLY-OWNED PROPERTY MUST RETAIN A "DOMINANT ROLE" IN THE ECONOMY.

WE SUSPECT THAT THE APPARENT DIVERGENCE BETWEEN KADIJEVIC AND THE JNA PARTY ORGANIZATION IS AS MUCH THE RESULT OF THE RAPIDITY WITH WHICH THE IDEA OF A MULTI-PARTY SYTEM IS GAINING SUPPORT IN YUGOSLAVIA AS A REFLECTION OF DIVISIONS OVER REFORM WITHIN THE OFFICERS CORPS.

NATO CONFIDENTIAL

NATO CONFIDENTIAL

-5-

KADIJEVIC HIMSELF SAID THAT NEW DEVELOPMENTS ARE FORCING FURTHER "CLARIFICATION" OF JNA STANDS. IN OUR VIEW, KADIJEVIC'S SUPPORT FOR A "NON-PARTY SYSTEM" IS PART OF A BROADER ACCEPTANCE OF THIS MODEL BY CONSERVATIVE FORCES AS A LAST LINE OF IDEOLOGICAL DEFENSE AGAINST A MULTI-PARTY SYSTEM. IN THIS VEIN, DEPUTY DEFENSE SECRETARY STANE BROVET, SPEAKING AT THE 28TH LCY CENTRAL COMMITTEE PLENUM ON OCTOBER 22, SOUNDED ALMOST PLAINTIVE AS HE SAID PLURALISM "DOES NOT HAVE TO" EXPRESS ITSELF AS A MULTI-PARTY SYSTEM. THE ARMY, HE ADDED SEES NO PRE-ORDAINED INTERDEPENDANCE OF PLURALISM OF PROPERTY TYPES AND A MULTI-PARTY SYSTEM.

WHILE THE JNA'S INTERNAL WORKINGS REMAIN A CLOSED BOOK TO OUTSIDERS (AND EVEN TO MOST YUGOSLAVS), HOWEVER,

SEVERAL BITS OF EVIDENCE SUGGEST DIVISIONS OVER REFORM DO EXIST WITHIN THE OFFICERS CORPS:

-- PROFESSOR ANTON BEBLER³⁵, A SLOVENE AND ONE OF YUGOSLAVIA'S FEW SERIOUS MILITARY-POLITICAL SPECIALISTS, RECENTLY TOLD EMBOFF THAT KADIJEVIC HAS BEEN A "BREATH OF FRESH AIR IN THE MILITARY," TRYING TO FORCE MORE MODERN WAYS OF THINKING ON THE ARMY. BEBLER SAID KADIJEVIC IS CONSCIOUS OF THE CHANGES IN YUGOSLAV SOCIETY AND OF THE JNA'S ROLE IN IT. HE ADDED THAT KADIJEVIC DOES NOT GET ALONG WITH FORMER DEFENSE SECRETARY ADMIRAL BRANKO MAMULA, A REPRESENTATIVE OF THE OLD SCHOOL. (NOTE: MAMULA APPARENTLY IS STILL POLITICALLY ACTIVE TO SOME EXTENT. THE NATIONAL DAILY "BORBA" RECENTLY PUBLISHED A FOUR-PART SERIES BY MAMULA ON CRISIS AND REFORM. MAMULA LACED THE ARTICLES WITH DOGMATIC IDEOLOGICAL REFERENCES AND HIGHLY CRITICAL REFERENCES TO THE WESTERN DEMOCRACIES. END NOTE.) THE WELL-INFORMED SLOVENE YOUTH MAGAZINE "MLADINA" -- NO FRIEND OF THE MILITARY--HAS ALSO IDENTIFIED KADIJEVIC AS THE LEADER OF A "LIBERAL WING" IN THE JNA.

NATO CONFIDENTIAL

NATO CONFIDENTIAL

-6-

-- THE SENIOR LEADERSHIP OF THE JNA GIVES YUGOSLAVIA'S VARIOUS ETHNIC GROUPS PROPORTIONAL REPRESENTATION WHILE SERBS DOMINATE THE MORE JUNIOR OFFICERS RANKS. "MLADINA", CITING CLASSIFIED MILITARY DOCUMENTS, RECENTLY REPORTED THE FOLLOWING PARTIAL ETHNIC BREAKDOWN FOR THE OFFICERS

³⁵ Антон Беблер (1937), син народног хероја, политичара и дипломате Алеша Беблера. Детињство је провео у Москви, да би се потом школовао у Француској и Великој Британији, као и у СФРЈ, а био је и амерички ђак (докторирао на Факултету политичких наука у Пенсилванији). Радио је у Институту за међународну политику и привреду, Центру за међународне студије у Принстону и потом као професор Универзитета у Љубљани. У време распада Југославије имао је веома развијену и међународно признату каријеру у оквиру науке, а био је укључен и у политички живот. Касније, представљао је Словенију на Међународној конференцији за бившу Југославију, радио је на укључивању Словеније у бројне међународне организације и један је од најватренијих поборника њеног уласка у ЕУ и НАТО. Вид: Bebler, Anton (1937–). *Slovenska biografija*. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013. <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi1017370/> 12. 10. 2024.

CORPS: SERBS 46 PERCENT, MONTENEGRIN 14 PERCENT, AND SLOVENES 2.3 PERCENT. (NOTE: SOME OF THESE SERBS, HOWEVER--INCLUDING KADIJEVIC AND CHIEF OF STAFF ADZIC³⁶--COME FROM REPUBLICS OTHER THAN SERBIA.) SERBS ALSO MAKE UP 46 PERCENT OF THE ARMY PARTY ORGANIZATION AND THEREFORE CAN HEAVILY INFLUENCE, IF NOT CONTROL, THAT BODY. MOST OF OUR CONTACTS BELIEVE THE SENIOR OFFICERS CORPS DISTRUSTS SERBIAN LEADER SLOBODAN MILOSEVIC'S METHODS AND WANTS TO KEEP ITS DISTANCE FROM HIM. YUGOSLAVIA'S LEADING POLITICAL-MILITARY COMMENTATOR, MIROSLAV LAZANSKI OF "DANAS", RECENTLY TOLD EMBOFFS HE BELIEVES THE JUNIOR OFFICERS CORPS BY CONTRAST IS MUCH MORE SYMPATHETIC TOWARD MILOSEVIC. ALL OF THIS MAY EXPLAIN WHY THE SERB-DOMINATED ARMY PARTY COMMITTEE WOULD STRONGLY OPPOSE A MULTI-PARTY SYSTEM AND DECREASED ROLE FOR THE LCY (MILOSEVIC SHARES THIS VIEW) WHILE KADIJEVIC WOULD TAKE A SLIGHTLY MORE MODERATE POSITION.

STILL PART OF THE SYSTEM

WHATEVER TACTICAL DIFFERENCES EXIST WITHIN THE OFFICERS CORPS, THE JNA IS STILL CONSERVATIVE DEFENDER OF KEY ELEMENTS OF THE EXISTING POLITICAL SYSTEM.

-- THE ARMY WAS ORIGINALLY THE ARMED TOOL OF THE COMMUNIST PARTY, AND SOME 97 PERCENT OF THE OFFICER CORPS STILL BELONGS TO THE LCY. EVEN KADIJEVIC'S SPEECH IS RIDDLED WITH IDEOLOGICAL POLITICAL RHETORIC.

³⁶ Благоје Аџић (1932-2012), генерал-пуковник ЈНА и потом Војске Југославије, препознат је као тврда струја у оквиру ЈНА. Он је у периоду од 29. септембра 1989. до 27. фебруара 1992. године обављао дужност Начелника Генералштаба ЈНА, а потом је од 27. фебруара до 8. маја 1992. године заступао савезног секретара за одбрану. Борисав Јовић сведочи да је Војни врх имао "веома лоше мишљење о српском руководству, али да је са њим сарађивао", при чему наглашава и да му је Благоје Аџић рекао 26. фебруара 1990. у време великих проблема због егзодуса Срба са Косова и Метохије, хапшења Азема Власија да је за све негативно што се дешава у Југославији, криво "неинтелигентно српско руководство". ("Sahranjen Blagoje Adžić, poslednji načelnik Glavnog štaba JNA", *Nezavisne novine*, 5. mart 2012; Борисав Јовић, "Неслога војног и српског врха: Генерал Благоје Аџић је рекао Милошевићу и Јовићу: "Најрадије бих узео пиштољ и побио вас!", *Вечерње Новости*, 22. новембар 2020.)

NATO CONFIDENTIAL

NATO CONFIDENTIAL

-7-

MILITARY SPOKESMEN REJECT THE IDEA OF DEPOLITICIZING THE ARMED FORCES WHICH -- AS BROVET CONCEDED AT 28TH LCY PLENUM --WOULD INEVITABLY FOLLOW THE INTRODUCTION OF A MULTI-PARTY SYSTEM.

-- THE CURRENT SYSTEM GIVES THE ARMY A PRIVILEGED POSITION VIRTUALLY FREE FROM CIVILIAN OVERSIGHT AND CONTROL BEYOND THAT OF THE EIGHT-MAN COLLECTIVE STATE PRESIDENCY (THE COMMANDER-IN-CHIEF, ACCORDING TO THE CONSTITUTION). THE FEDERAL ASSEMBLY, FOR EXEMPLE, DECIDES ONLY A TOTAL BUDGET FIGURE FOR THE ARMED FORCES -- THE LATER DECIDE HOW TO SPEND IT, WITH NO CIVILLIAN OVERSIGHT.

-- THE CURRENT SYSTEM GARANTEES THE ARMY PARTICIPATION IN STATE AND PARTY ASSEMBLIES AT ALL LEVELS. "MLADINA" REPORTS THAT NEARLY 11,000 ACTIVE DUTY OFFICERS ARE SO ENGAGED.

THAT SAID, THE ARMY APPEARS PREPARED TO ACCEPT -- AND ENCOURAGE -- EVEN SWEEPING CHANGES TO THE ECONOMIC SYSTEM THAT WOULD END THE DECAY OF THE ECONOMIC SINEWS NECESSARY FOR DEFENSE OF THE NATION. STATEMENTS BY MILITARY LEADERS IN FAVOR OF STRONGER CENTRAL AUTHORITY ALMOST INEVITABLY ARE FRAMED LARGELY IN ECONOMIC TERMS.

WHAT NOW?

THE CONVENTIONAL WISDOM AMONG YUGOSLAVS IS THAT JNA CAN AND DOES PLAY AN IMPORTANT AND ACTIVE ROLE IN THE POLITICAL SYSTEM, BUT THE COUNTRY'S EXPERIENCE WITH THE SLOVENIAN CONSTITUTIONAL AMENDMENTS SUGGESTS THIS ROLE MAY BE LESSENING.

-- USDAO HAS HEARD THAT THE FEDERAL PRESIDENCY ORDERED KADIJEVIC TO SEND HIS NOW FAMOUS LETTER OF WARNING TO THE SLOVENIAN PRESIDENCY, I.E. IT WAS NOT A MILITARY INITIATIVE. --

-- FACED WITH A SITUATION IN WHICH ANY POLICY CHOICE WOULD CARRY SERIOUS COSTS IN TERMS OF THE ARMY'S RELATIONS TO THE POPULATION AND THE INTERNAL COHESION OF THE DRAFT-BASED ENLISTED RANKS, THE ARMY EMPHASIZED THAT THE PRESIDENCY CONTROLS ITS ACTIONS AND THAT IT HAD NO INTENTION OF STEPPING IN AGAINST ONE OF YUGOSLAVIA'S NATIONS. THE ARMY'S "POLICY," AS REITERATED BY KADIJEVIC, IS TO IGNORE THE EXISTENCE OF SLOVENE AMENDMENTS.

NATO CONFIDENTIAL

NATO CONFIDENTIAL

-8-

EVENTS MAY SOON FORCE THE JNA TO ACCEPT UNPALATABLE POLITICAL CHANGES OR TO ACT DECISIVELY OUTSIDE THE CONSTITUTIONAL FRAMEWORK TO PRESERVE SOME SEMBLANCE OF OLD COMMUNISM:

-- WE SENSE A BUILDINGS WAVE OF POPULAR DESIRE FOR A TRUE, MULTI-PARTY DEMOCRACY IN MANY PARTS OF THE COUNTRY. POPULAR EXPECTATIONS ARE OUTFLANKING THE "NON-PARTY" LINE OF DEFENSE.

-- UNDER THE PROPOSED ELECTIONS GUIDELINES ADOPTED OCTOBER 18 BY THE SOCIALIST ALLIANCE FOR WORKING PEOPLE OF YUGOSLAVIA (SAWP -- HISTORICALLY THE MASS PARTY FRONT ORGANIZATION, BUT CLEARLY BECOMING SOMETHING OF A FREE AGENT), CANDIDATES FROM ALTERNATIVE POLITICAL "ASSOCIATIONS" COULD THEORETICALLY WIN SEATS ON THE FEDERAL PRESIDENCY, AND HENCE SHARE COMMAND OF THE ARMY.

-- THE ECONOMIC CHANGES SOUGHT BY THE ARMY MAY REQUIRE CONCOMITANT ELIMINATION OF LCY POLITICAL DOMINANCE TO SUCCEED. THE 28TH LCY PLENUM, ACCORDING TO INITIAL REPORTS, APPROVED A DRAFT DOCUMENT ON POLITICAL REFORM THAT THEORETICALLY OPENS THE DOOR TO A MULTI-PARTY SYSTEM -- MUCH TO THE OBVIOUS SURPRISE AND UNHAPPINESS OF THE JNA'S CC MEMBERS.

OUR SENSE IS THAT JNA LEADERSHIP, BEWILDERED BY THE COURSE OF CHANGE ON THE POLITICAL SCENE AND TO SOME EX-

TENT INTERNALLY DIVIDED, WILL FALL BACK ON CONTINUED OBE-
DIENCE TO THE CONSTITUTION AS A ROCK IN UNSTEADY SEAS. THIS
MEANS FUNDAMENTALLY, ACCEPTING THE AUTHORITY OF A PRES-
IDENCY THAT HAS ALREADY TAKEN STEPS TOWARD BECOMING A
POPULARLY-ELECTED BODY THROUGH THE USE OF REFERENDA TO
SELECT HALF OF ITS MEMBERS. MOREOVER, WE BELIEVE THAT
MOST OF YUGOSLAVIA'S OFFICERS ARE PATRIOTS, AND SINCERELY
BELIEVE THEY ARE THE DEFENDERS OF THE PEOPLE; ULTIMATE-
LY, POLITICAL ATTITUDES IN THE ARMY ARE LIKELY TO MIRROR TO
SOME EXTENT THOSE IN SOCIETY IN GENERAL. POPULAR SUPPORT
FOR A TRULY DEMOCRATIC SYSTEM, SHOULD ONE EVOLVE, PROBA-
BLY WOULD EVENTUALLY LEAVE ITS MARK ON THE OFFICERS CORPS,
AND EVEN MORE SO AMONG THE ENLISTED PERSONNEL.

WE CAN IMAGINE SEVERAL EVENTS, HOWEVER, WHICH COULD
PROVOKE THE MILITARY TO INTERVENE MORE ACTIVELY IN THE PO-
LITICAL SYSTEM:

-- A REVERSAL OF THE CURRENT TIDE TOWARDS REFORM IN
THE USSR AND SOME EASTERN EUROPEAN COUNTRIES THAT WOULD
CREATE A NEW "CONVENTIONAL WISDOM" THAT SOCIALIST/COM-
MUNIST SOCIETIES ARE NOT AMENABLE TO RAPID REFORM.

NATO CONFIDENTIAL

NATO CONFIDENTIAL

-9-

-- SERIOUS INTER-ETHNIC VIOLENCE OCCURS IN YUGOSLAVIA
OR PART OF THE COUNTRY ATTEMPTS TO SECEDE. WE SUSPECT
THIS POINT IS MOOT, AS ANY IMAGINABLE FEDERAL PRESIDENCY
WOULD ORDER THE ARMY TO ACT UNDER SUCH CIRCUMSTANCES IN
ANY EVENT.

-- YUGOSLAVIA'S ECONOMIC REFORMS FAIL TO ASSURE THE MIL-
ITARY ADEQUATE FUNDING FOR ITS INTERNALLY-PERCEIVED MINI-
MUM NEEDS.

CONCLUSION

IN SUM, WE SEE THE ARMY CAUGHT IN THE SAME DILEMMAS
OF POLITICAL AND ECONOMIC REFORMS AS THE OTHER BUILDING

BLOCKS OF THE OLD SYSTEM. PERHAPS, IN THE END, THE GENERAL WILL PROVE MORE ADAPTABLE THAN THE LCY'S POLITICIANS. THE JNA, AT LEAST, HAS SOME REASON FOR BEING OTHER THAN THE EXERCISE OF POWER AND PRIVILEGE.

NATO CONFIDENTIAL

CONFIDENTIEL O.T.A.N

BB/LP
DELEGATION PERMANENTE DE LA FRANCE
AU CONCEIL DE L'ATLANTIQUE NORD

REPUBLIQUE FRANÇAISE
Bruxelles, le 10 MAI 1990

No585/STR
BORDERAU D'ENVOI
AFFAIRES STRATEGIQUES ET DESARMEMENT

Document américain sur le role de l' armée dans les changements
en cours en Yougoslavie

Betrand Besancenont
conceiler

Communique a: Europe orientale en centrale

NATO CONFIDENTIAL

U.S. DELEGATION
MAY 8, 1990

THE ARMY AND YUGOSLAVIA'S FUTURE

SUMMARY-

THE YUGOSLAV PEOPLE'S ARMY (JNA) OVER THE NEXT FEW MONTHS WILL FACE MAJOR DECISIONS OVER HOW TO RESPOND TO FUNDAMENTAL CHANGES LOOMING IN YUGOSLAVIA. FIRST THE JNA

WILL SOON HAVE TO DECIDE HOW FAR IT IS WILLING TO CARRY ITS CURRENT OPPOSITION TO INTRODUCTION OF A CONFEDERAL SYSTEM IN YUGOSLAVIA AND OPPOSITION TO DECENTRALIZATION OF THE YUGOSLAV MILITARY. THE VICTORS IN SLOVENIA -- DEMOS COALITION -- ARE DEMANDING CREATION OF A LOOSE CONFEDERATION AND APPEAR PREPARED TO TAKE STEPS TOWARD SEPARATION FAILING THAT. THE APPARENT WINNERS IN CROATIA -- FRANJO TUDJMAN'S CROATIAN DEMOCRATIC UNION (HD) -- ALSO INISISTS ON A CONFEDERATION AND SAY SECESSION IS AN ACCEPTABLE FINAL OPTION. IN A RECENT INTEVIEW, TUDJMAN SAID THAT IF YUGOSLAVIA HOLDS TOGETHER, THE JNA WILL HAVE TO GIVE WAY TO A "NATO-LIKE" ALLIANCE OF REPUBLIC ARMIES, AND DEMOS CALLED FOR REPUBLICAN-BASED ARMIES AND MAY

NATO CONFIDENTIAL

-2-

ALSO BE PREPARED TO REFUSE TO SEND SLOVENE RECRUITS OUTSIDE THE REPUBLIC. CLEARLY, A CONFRONTATION IS BREWING BETWEEN THE JNA AND THE NORTHERN REPUBLICS.

THE SECOND MAJOR CHOICE WILL BE HOW TO ADAPT TO MULTI-PARTY DEMOCRACY. ALL PUBLIC SIGNS ARE THAT THE JNA WILL GRUNDINGLY ACCEPT SUCH A SYSTEM, EVEN AT THE NATIONAL LEVEL. THE ARMY HAS SAID PUBLICLY THAT IT WILL ACCEPT THE ELECTION RESULTS IN SLOVENIA AND CROATIA. BUT PARLIAMENTARY DEMOCRACY WILL INEVITABLY REQUIRE DE-COMMUNIZATION OF THE JNA IF IT IS TO SUCCEED. THE OFFICERS CORPS SEEMS DIVIDED OVER WHETHER AND HOW TO ACCEPT ITS DEPOLITICIZATION. WE THINK IT WILL, IN THE END, IF OVERALL DEMOCRATIZATION STAYS ON TRACK. END SUMMARY.

THE YUGOSLAV PEOPLE'S ARMY (JNA) HAS LONG BEEN CONSIDERED THE LAST TRULY ALL-YUGOSLAV INSTITUTION AND A POWERFUL INFLUENCE FOR NATIONAL INTEGRATION. THE JNA PLAYED THIS ROLE, HOWEVER, AS AN INTEGRAL PART OF A TITOIST POLITICAL SYSTEM THAT IS UNDERGOING FUNDAMENTAL CHANGE -- AND COULD COLLAPSE ENTIRELY. THE JNA'S OLD ROLE MUST INEVITABLY COME TO AN END WITH THAT CHANGE.

THE MILITARY, THEREFORE, WILL HAVE TO DECIDE HOW TO ADAPT, OR WHETHER TO TRY TO BLOCK SIGNIFICANT MODIFICATIONS OF THE OLD SYSTEM. ITS TWO KEY CHOICES WILL BE:

-- SHOULD THE ARMY ALLOW THE REPUBLICS TO RECAST THE COUNTRY INTO A LOOSE CONFEDERATION, OR EVEN SPLIT UP IF THEY CAN NOT REACH AGREEMENT?

-- SHOULD THE JNA ACCEPT MULTI-PARTY PLURALISM AND, IF SO, THE INEVITABLY LINKED DEPOLITICIZATION OF THE ARMED FORCES?

THE BELL MAY SOON TOOL

WHEN WE LAST ASSESSED THE POLITICAL ROLE AND ATTITUDES OF THE JNA, OUR BOTTOM-LINE JUDGEMENT WAS THAT GENERALS WOULD FALL BACK ON OBEDIENCE TO THEIR CONSTITUTIONALLY-ORDAINED COMMANDER-IN-CHIEF, THE FEDERAL PRESIDENCY, AS A SOLID REFERENCE POINT IN THE FACE OF UNSETTLING POLITICAL CHANGES.

NATO CONFIDENTIAL

NATO CONFIDENTIAL

-3-

SINCE THEN, THE JNA HAS DONE JUST THAT, SWALLOWING -- MOST IMPORTANTLY, THUS FAR -- THE INTRODUCTION IN TWO REPUBLICS OF THE MULTI-PARTY DEMOCRACY THAT IS VEHEMENTLY OPPOSED AS RECENTLY AS LAST FALL.

AN EARLY APRIL, ELECTION-EVE VISIT TO CROATIA AND SLOVENIA BY FEDERAL SECRETARY FOR NATIONAL DEFENSE KADIJEVIC, REVEALED THAT THE MILITARY IS EXTREMELY CONCERNED ABOUT DEVELOPMENTS IN THOSE REPUBLICS AND ALSO REVEALED SOME SIGNS THAT THE MILITARY MIGHT BE PREPARED TO TAKE STEPS TO STOP DEVELOPMENTS IT CONSIDERS UNACCEPTABLE. DURING THE VISIT KADIJEVIC ISSUED A STATEMENT, IN RESPONSE TO PUBLIC CRITICISM OF THE VISIT, WHICH SAID THAT THOSE WHO DURING ELECTORAL CAMPAIGNS "NEGATE ALL THE VALUES AND ACHIEVEMENT OF OUR DEVELOPMENT, OFFER FRATRICIDAL WAR, REVISION

OF FRONTIERS AND SPLITTING THE COUNTRY SHOULD HAVE IN MIND THAT THIS WILL BE PREVENTED.” KADIJEVIC ADDED THAT THE ARMY WOULD BE ON THE SIDE OF DEMOCRATIC REFORM BUT THAT, IN ACCORDANCE WITH ITS CONSTITUTIONAL ROLE, IT WOULD OPPOSE THOSE FORCES THAT UNDERMINE THE FOUNDATIONS OF YUGOSLAVIA AND WEAKEN ITS DEFENSES. DURING THE VISIT THE JNA ALSO SOUGHT (UNSUCCESSFULLY) TO HAVE THE PUBLIC PROSECUTOR IN MARIBOR FILE CHARGES AGAINST THE HEAD OF THE DEMOS COALITION AND ONE OF TWO FINAL CANDIDATES FOR SLOVENIAN PRESIDENT, JOZE PUCNIK, BECAUSE OF A DEMOS POSTER THAT CLAIMED THAT THE JNA “KILLS OUR CHILDREN, DESTROYS OUR ECONOMY, AND THREATENS OUR FREEDOM.”

IN THE EVENT, THE JNA DID NOTHING TO FOLLOW UP THE KADIJEVIC STATEMENT AND HAS ACQUIESCED IN THE DECISION OF THE MARIBOR PROSECUTOR NOT TO FILE CHARGES AGAINST PUCNIK.³⁷ WITH SEPARATIST-MINDED PARTIES APPARENTLY SOON TO BE IN CONTROL OF YUGOSLAVIA’S TWO RICHEST REPUBLICS, HOWEVER, THE QUESTION OF HOW THE ARMY WILL RESPOND IS BECOMING CRITICAL.

NATO CONFIDENTIAL

NATO CONFIDENTIAL

-4-

ONE IMPORTANT POINT TO KEEP IN MIND IS THAT THE JNA MAY HAVE A DIFFERENT “RED LINE” THAN DO CIVILLIANS BETWEEN WHAT CONSTITUTES MOVES TOWARD SECESSION. THE DECLARATION BY CIRIL RIBICIC³⁸, HEAD OF THE PARTY OF DEMOCRATIC RE-

³⁷ Јоже Пучник (1932 - 2003) социолог и политичар, још у доба СФРЈ препознат је као један од активнијих критичара југословенског друштва и режима Јосипа Броза Тита. Због своји ставова провео је један период живота у затвору и егзилу, а након повратка у Словенију крајем осамдесетих година XX века постао је вођа Демократске опозиције Словеније, групе странака које су поразили комунисте, чиме се сматра “оцем” словеначке независности. Вид: “Jože Pučnik”, Mladina, 03, 2003. <https://web.archive.org/web/20110928073202/http://www.mladina.si/tednik/200303/clanek/pucniknekrolog/11.10.2024>.

³⁸ Кирил Рибичич (1947), правник, професор и политичар, син је истакнутог комунисте Митје Рибичича, некадашњег председника Савезног извршног већа, и већ је седмдесетих година XX века писао о југословенском самоуправљању, да би се деценију касније прикључио реформистичкој струји унутар Савеза комуниста Југославије. Од децембра 1989. до маја 1990. године био је председник председништва Централног комитета Савеза комуниста Словеније и потом члан словеначке делегације на XIV

FORM (PDR-FORMER LEAGUE OF COMMUNISTS), THAT SLOVENIA SHOULD NOT ALLOW THE FEDERAL DEFENSE SECRETARY TO VISIT WITHOUT AN INVITATION, DOUBTLESS STRIKES SLOVENES AS IN KEEPING WITH THE REPUBLIC' S SOVEREIGNTY IN A CONFEDERATION -- BUT COULD WELL STRIKE THE ARMY AS SECESSIONIST IF IMPLEMENTED. SO, TOO, COULD THE DEMOS PLAN TO BLOCK FURTHER MILITARY SERVICE BY SLOVENE BOYS OUTSIDE SLOVENIA.

AUTHORITY TO ACT

WE SUGGESTED THAT ANY CONCEIVABLE FEDERAL PRESIDENCY WOULD ORDER THE ARMY TO PREVENT SECESSION BY A REPUBLIC, RELIEVING THE GENERALS OF THE TEMPTATION TO ACT OUTSIDE THE CONSTITUTION. WE STILL BELIEVE THE FEDERAL PRESIDENCY BY MAJORITY VOTE WOULD AUTHORIZE USE OF FORCE IN THE CASE OF OUTRIGHT SECESSION BY ONE REPUBLIC. WITH CROATIA NOW APPARENTLY JOINING SLOVENIA IN WILLINGNESS TO CONSIDER MOVES TOWARD SEPARATION IF ITS OBJECTIVES OF A LOOSER CONFEDERATION ARE NOT MET, HOWEVER, THE BALANCE OF FORCES IS CONSIDERABLY DIFFERENT. THERE ARE ALREADY SOME SIGNS THAT SLOVENIA AND CROATIA WILL WORK TOGETHER IN SEEKING CHANGE. SHOULD BOTH REPUBLICS SEEK TO LEAVE YUGOSLAVIA SIMULTANEOUSLY, THE PRESIDENCY MIGHT BE UNABLE OR UNWILLING TO ACT.

MOREOVER, THE PRESIDENCY COULD ALSO SPLIT DOWN THE MIDDLE OVER THE PROPER RESPONSE TO ACTIONS THAT ARE MERELY STEPS TOWARD EXTREMELY LOOSE CONFEDERATION (THE DEMOS' AND TUDJMAN'S IDEA LOOKS MORE LIKE A TREATY ARRANGEMENT OF INDEPENDENT STATES). MACEDONIA AND BOSNIA MAY BE WILLING TO GO ALONG WITH GREATER CONFEDERALISM, ACCOUNTING FOR -- WITH SLOVENIA AND CROATIA -- 4 OF THE PRESIDENCY'S 8 VOTES.

NATO CONFIDENTIAL

NATO CONFIDENTIAL

-5-

THE JNA, IN THE CASE OF A SPLIT, WOULD HAVE TO SIT ON ITS HANDS, ACT ALONE, OR INTIMIDATE THE PRESIDENCY INTO "ORDERING" MILITARY INTERVENTION. ONE WILD CARD TO KEEP IN MIND IS THAT THE PRESIDENCY OF THE COLLECTIVE FEDERAL PRESIDENCY ROTATES IN MAY FROM SLOVENE JANEZ DRNOVSEK TO SERB CONSERVATIVE NATIONALIST BORISAV JOVIC. JOVIC WOULD LIKELY MAKE AN ALLY FOR THE JNA, ALTHOUGH THE PRESIDENT HAS ONLY ONE VOTE WITHIN THE PRESIDENCY.

SHOULD THE PRESIDENCY SPLIT ON HOW TO HANDLE EITHER OUTRIGHT SECESSION OR ON MOVES TOWARD SEPARATION, THE QUESTION ARISES WHETHER THE JNA WOULD BE WILLING TO ACT ON ITS OWN. THE JNA DEMONSTRATED A WILLINGNESS TO TAKE AT LEAST SOME APPARENTLY UNILATERAL STEPS WHEN IT FILED CRIMINAL CHARGES ON ELECTION-EVE AGAINST JOZE PUCNIK. THE JNA SPOKESMEN, HOWEVER, EMPHASIZED APRIL 11 THAT THE ARMY WILL STRICTLY OBEY YUGOSLAVIA'S CONSTITUTION AND LAWS.

SOME MILITARY CONSIDERATIONS

SHOULD IT DECIDE TO TAKE MILITARY ACTION, HOWEVER, THE JNA WOULD FACE A PROBLEM OF FAR DIFFERENT MAGNITUDE THEN MOSCOW FACES IN LITHUANIA -- A COMPARISON NOT LOST ON THE YUGOSLAV PLAYERS. THE SCENARIO WOULD ALMOST CERTAINLY AT A MINIMUM INVOLVE BOTH SLOVENIA AND CROATIA, WHICH ACCOUNT FOR 29 PERCENT OF THE COUNTRY'S POPULATION, MOST OF ITS MODERN INDUSTRY, AND NEARLY ALL OF ITS COASTLINE.

THE FIFTH MILITARY DISTRICT (WHICH COVERS NON-COASTAL SLOVENIA AND CROATIA), GIVEN ITS STRATEGIC LOCATION, IS MANNED BY A LARGE FORCE OF WELL-EQUIPPED UNITS, INCLUDING THE JNA'S MOST MODERN MECHANIZED BATTALIONS. THE JNA HAS ALL THE ASSETS IN PLACE THAT IT NEEDS FOR AN INITIAL SEIZURE OF POWER FROM CIVILLIAN AUTHORITIES. ON THE OTHER HAND, THE JNA WOULD HAVE TO BE YUGOSLAV SYSTEM OF TERRITORIAL

DEFENSE, WHICH INCLUDES THE STORAGE OF MAJOR STOCKS OF WEAPONS AND AMMUNITION IN OR NEAR CIVILIAN CONCERNED THAT SEIZURE OF POWER, WHILE LIKELY TO BE SUCCESSFUL INITIALLY, COULD SET OFF RESISTANCE BY THE YUGOSLAV POPULATION.

NATO CONFIDENTIAL

NATO CONFIDENTIAL

-6-

THE FACILITIES SUCH AS FACTORIES, MIGHT ALLOW SIGNIFICANT CIVILIAN OPPOSITION BY ARMED AND TRAINED CIVILIANS. THE NON-COMMUNIST GOVERNMENTS IN SLOVENIA AND CROATIA WOULD HAVE THE POWER TO MOBILIZE THE TERRITORIAL DEFENSE FORCES (TDF). MOREOVER, SHOULD PROLONGED RESISTENCE DEVELOP, THE JNA WOULD FACE THE INSUPERABLE TASK OF TRYING TO SEAL OFF YUGOSLAVIA'S WESTERN BORDERS FROM A LIKELY FLOW OF SUPPLIES AND SUPPORTERS.

THE JNA LEADERSHIP, FURTHERMORE, LIKELY REALIZES THAT USE OF TROOPS FOR INTERNAL POLICE ACTION AGAINST ANY OF THE SLAVIC GROUPS (AS OPPOSED TO THE ALBANIANS IN KOSOVO) WOULD RISK THE DISINTEGRATION OF THE MILITARY -- PARTICULARLY IF SIGNIFICANT VIOLENCE ENSUED. NON-SERB OFFICERS CONSTITUTE APPROXIMATELY 40 PERCENT OF THE OFFICER CORPS, AND THE VARIOUS ETHNIC GROUPS ARE PROPORTIONATELY REPRESENTED IN THE SENIOR RANKS. MOREOVER, WHILE SERBS ACCOUNT FOR 31 PERCENT OF ALL DRAFTEES, A LARGE SHARE OF CONSCRIPTS WOULD BE POTENTIALLY UNRELIABLE IN AN EXERCISE THAT ALL WOULD RECOGNIZE AS BACKED, IF NOT INSPIRED, BY SERBIA. SPECULATION IS ALREADY SPREADING OF AN ARMY-SERBIAN ALLIANCE AFTER A MEETING BETWEEN KADIJEVIC AND SERBIAN STRONGMAN MILOSEVIC JUST PRIOR TO THE SECRETARY'S TRIP NORTH, AND A WREATH LAYING BY MILOSEVIC AT THE TOMB OF THE UNKNOWN SOLDIER -- WITH A MILITARY ESCORT -- SHORTLY THEREAFTER. FOLLOWING ARE THE PERCENTAGE SHARES OF THE CONSCRIPTS FORCES OF SEVERAL NON-SERB ETHNIC GROUPS:

-CROAT	18.5
-SLOVENE	7.0

-ALBANIAN	9.0
-MACEDONIAN	6.1
-MOSLEM	12.0

-TOTAL	52.6
--------	------

(COMMENT: WE BELIEVE IT IS TOO EARLY TO SPEAK ABOUT AN ARMY-SERBIAN ALLIANCE. KADIJEVIC AT THIS STAGE SEEMS TO HAVE BEEN MEETING -- OR TRYING TO MEET -- WITH LEADERS OF THE THREE CLEARLY MOST IMPORTANT PLAYERS IN THE FEDERAL GAME: SERBIA, CROATIA, AND SLOVENIA.

NATO CONFIDENTIAL

NATO CONFIDENTIAL

-7-

THE FACT THAT THE JNA HOLDS VIEWS CLOSER TO THOSE OF THE JNA, THEREFORE, IS PROBABLY LOOKING AT A RANGE OF OPTIONS. WE HAVE NO WAY OF KNOWING WHAT THEY ARE, BUT THEY PROBABLY INCLUDE THE FOLLOWING. SERBIA DOUBTLESS FUELS THE PREDILICITION IN THE NORTH TO BELIEVE THE GENERALS ARE IN CAHOOTS WITH THE SERBS. END COMMENT.)

URGE CIVILIAN INTERVENTION

THE JNA COULD ENCOURAGE CIVILIAN AUTHORITIES TO DO WHATEVER IT TAKES (INCLUDING ARRESTS OF SEPARATIST-ORIENTED POLITICIANS) TO HOLD THE EXISTING FEDERAL STRUCTURE TOGETHER -- THE CIVILIANS HOWEVER, DO NOT APPEAR TO HAVE THE WHEREWITHAL. FOR ONE THING CIVILIAN POLICE WILL SOON BE UNDER THE AUTHORITY OF NON-COMMUNIST

MINISTERS IN SLOVENIA AND CROATIA. AS FOR THE FEDERATION, "BELGRADE" AS A CONCEPT REFLECTING FEDERAL AUTHORITY WITHIN THE COUNTRY IS CLOSE TO BECOMING MEANINGLESS. THE FEDERAL COMMUNIST PARTY IS DEAD, ALTHOUGH SERBIA (WITH THE JNA'S HELP) IS TRYING TO KEEP THE RUMP ALIVE. THE FEDERAL PRESIDENCY CONSISTS OF MEMBERS WHO SPEAK FOR THEIR REPUBLICS (AND PROVINCES) , AS DOES THE FEDERAL ASSEMBLY.

BOTH OF THESE BODIES LEARNED DECISIVELY DURING THE FIGHT OVER SLOVENIA' S CONSTITUTIONAL CHANGES THAT THEY HAVE NO POWER TO FORCE DECISIONS ON A REPUBLIC THROUGH LEGAL CHANNELS. THE JNA ASIDE, PREMIER ANTE MARKOVIC IS NOW THE FEDERATION. MARKOVIC HAS LITTLE DIRECT AUTHORITY IN SECURITY MATTERS, HOWEVER. MOREOVER, DESPITE GROWING SUSPICION IN ZAGREB, MARKOVIC IS STILL A CROAT AND, WE SUSPECT, UNLIKELY TO GIVE HIS BLESSING TO REPRESSIVE FEDERAL ACTION AGAINST HIS HOME REPUBLIC. FINALLY, WHAT FEW ASSETS FOR LEGAL COERCION THAT THE FEDERATION HAS AVAILABLE (PRIMARILY FEDERAL MILITIA) ARE SMALL AND ALREADY MIRED IN KOSOVO.

THE FEDERATION, PERHAPS, AT MILITARY BERHEST, COULD ACT TO CHANNEL SEPARATIST SENTIMENT INTO NEGOTIATIONS OVER THE CONSTITUTIONAL ORDER. ITS POWER WOULD LIE IN CAJOLING AND REASON, HOWEVER, AND IT COULD NOT SET PRECONDITIONS SUCH AS RETAINING ELEMENTS PF FEDERALISM MOST LOVED BY THE MILITARY. IF FUNDAMENTAL REGIONAL DIFFERENCES DO NOT TEAR YUGOSLAVIA APART IN THE COMING MONTHS, THE CIVILIANS COULD WELL NEGOTIATE A LOOSE CONFEDERATION ACCEPTABLE TO ALL REPUBLICS. SLOVENIA' S IDEA OF A CONFEDERATION, HOWEVER, LEAVES LITTLE ROOM FOR A UNITED NATIONAL ARMY.

NATO CONFIDENTIAL

NATO CONFIDENTIAL

-8-

FRANJO TUDJMAN, FOR HIS PART, TOLD THE GERMAN NEWSPAPER "DIE WELT" THAT IF YUGOSLAVIA HELD TOGETHER (ONLY POSSIBLE, HE SAID, AS CONFEDERATION), THE JNA WOULD HAVE TO DISSOLVE INTO A "NATO-LIKE" ALLIANCE OF REPUBLIC ARMIES. A CIVILIAN "SOLUTION" MIGHT IN THE END LEAVE THE JNA OUT IN THE COLD.

SHOW OF FORCE

THE JNA COULD MOUNT A SHOW OF FORCE ON THE MODEL OF ITS KOSOVO ROLE -- ROVING TANK COLUMNS, LOW-FLYING FIGHT-

ER AIRCRAFT, AND SO ON -- TO DISCOURAGE ANY MOVES TOWARD SECESSION. ALTHOUGH IT IS POSSIBLE -- BARELY -- THAT A FEDERAL MAJORITY ON THE PRESIDENCY MIGHT APPROVE SUCH MOVES, WE THINK IT COULD ALSO PROVOKE A WALKOUT BY AT LEAST THE SLOVENE AND CROAT MEMBERS OF THE PRESIDENCY, THUS PRECIPITATING THE VERY SPLIT THE MILITARY ACTION WAS INTENDED TO AVOID. THE SHARP REACTION IN LJUBLJANA AND ZAGREB TO SECRETARY KADIJEVIC'S VISIT DEMONSTRATE THAT A SHOW OF FORCE COULD ITSELF PROVOKE FORMAL STEPS TOWARD SECESSION.

PREEMPTIVE STRIKE

THE MILITARY COULD DEPLOY AND ITSELF ARREST NATIONALIST LEADERS BEFORE SLOVENIA OR CROATIA FORMALLY MOVE TO DISMANTLE FEDERAL POWER OR EVEN SECEDE. THE JNA'S TOLERANCE SO FAR OF A DEMOS VICTORY IN SLOVENIA AND FIRST-ROUND TUDJMAN VICTORY IN CROATIA SUGGESTS IT WILL ALLOW THE ELECTIONS IN THOSE REPUBLICS TO RUN THEIR COURSE. THE JNA'S SPOKESMAN, IN FACT, EMPHASIZED APRIL 25 THAT THE JNA WILL ACCEPT THE ELECTION RESULTS. THE JNA ANNOUNCED, MOREOVER, THAT IT WOULD NOT HOLD ANY EXERCISES IN THE NORTHERN REPUBLICS UNTIL THE ELECTIONS ARE OVER -- IN ORDER, IT SAYS, FOR THE TROOPS TO BE FREE TO VOTE. THERE WHERE, HOWEVER, INDICATIONS THAT SOME CROATIAN RESERVISTS RECEIVED CALL UP NOTICES COVERING THE ELECTION PERIOD. SOME RESERVISTS ALLEGEDLY WERE PRESSURED TO REVEAL FOR WHOM THEY PLANNED TO VOTE.

NATO CONFIDENTIAL

NATO CONFIDENTIAL

-9-

SLOVENE CONSCRIPTS IN KOSOVO HAD NOT BEEN ALLOWED TO VOTE BY ABSENTEE BALLOT AS PERMITTED BY SLOVENE LAW. CROATIAN CONSCRIPTS WERE NOT ALLOWED TO RETURN HOME TO VOTE, AS REQUIRED BY CROATIAN LAW.)

PROTECTION OF THE CONSTITUTIONAL ORDER

THE ARMY COULD DO NOTHING UNLESS SECESSION BECAME A REALITY AND THEN STRIKE WITH THE DECLARED PURPOSE OF PROTECTING THE CONSTITUTIONAL ORDER. THE SCENARIO WOULD PROBABLY FOLLOW A FAMILIAR SCRIPT: ARRESTS, OCCUPATION OF GOVERNMENT BUILDINGS, SEIZURE OF THE RAIL SYSTEM, AND SO ON.

BLUSTER

FINALLY, THE JNA COULD DECIDE INTERVENTION IS A NO-WIN PROPOSITION AND RELY ON LOUD THREATS, ADMONITIONS, AND COMPLAINTS. KADIJEVIC'S TRIP MAY HAVE BEEN JUST THAT. SO, TOO, MAY BE THE CHARGES AGAINST PUCNIK. GIVEN THE CURRENT MOOD IN SLOVENIA AND JNA'S PAST DIFFICULTIES IN PROSECUTING CIVILIANS IN SLOVENIA (THE INFAMOUS "LJUBLJANA FOUR"), THE JNA PROBABLY DID NOT EXPECT ITS PROSECUTION ATTEMPT TO SUCCEED. ONE SIGNAL OF THAT MAY BE THAT THE JNA USED THE CIVILIAN PROSECUTOR'S OFFICE RATHER THAN THE MILITARY PROSECUTOR, AS IT DID IN LJUBLJANA FOUR CASE. THE YUGOSLAVS DO HAVE AN AMAZING KNACK FOR "MUDLLING THROUGH" SEEMINGLY HOPELESS SITUATIONS. THE GENERALS MIGHT DECIDE TO COUNT ON THAT. THEY ALSO PRESUMABLY REALIZE THAT A MILITARY "POLICE ACTION" COULD TURN YUGOSLAVIA INTO A PARIAH IN THE "KINDER, GENTLER" EASTERN EUROPE OF THE 1990S.

WHAT NEXT?

AT THIS STAGE IT IS IMPOSSIBLE TO JUDGE WHICH OPTION MILITARY WILL CHOOSE; INTERVENTION, THREATS OR ACQUIESCENCE. MUCH WILL DEPEND ON THE ACTIONS OF THE DEMOS LEADERS AND ON TUDJMAN, NEITHER OF WHICH, SO FAR, SHOWS MUCH SIGNS OF MODIFYING THEIR BASIC POSITIONS.

NATO CONFIDENTIAL

NATO CONFIDENTIAL

-10-

IN A STATEMENT IN THE APRIL 28 "BORBA," PUCNIK OUTLINED THE STEPS THAT DEMOS INTEND TO TAKE TO ACHIEVE POLITICAL AND ECONOMIC SOEVEREINGTY FOR SLOVENIA, WHICH HE NOTED WOULD SIGNIFY "THE END OF THE CURRENT FEDERAL SYSTEM" IN YUGOSLAVIA. TUDJMAN, FOR HIS PART, CONTINUES TO MAKE STATEMENTS CALLING FOR CONFEDERATION AND ALSO SEEMING TO INDICATE A DESIRE TO TAKE OVER AT LEAST PART OF BOSNIA. IN AN INTERVIEW IN THE MAY 1 EDITION OF THE ZAGREB WEEKLY DANAS, TUDJMAN SAID HE THOUGHT THE MILITARY WOULD HAVE NO CHOICE BUT TO ACCEPT HIS PROGRAM BECAUSE IT WOULD BE IMPOSSIBLE TO OPPOSE DEMOCRATIC CHANGE IN SLOVENIA AND CROATIAAND THAT AN ARMED INTERVENTION WOULD BE BOTH "DANGEROUS AND FRIUTLESS."

THE DEMOCRACY CONUNDRUM

THE JNA'S OTHER MAJOR DECISION WILL BE WHETER TO ALLOW THE SECOND KEY ELEMENT OF TITO'S SYSTEM (A FEDERAL STRUCTURE BEING THE FIRST) TO END --COMMUNIST PARTY DOMINATION OF THE POLITICAL SYSTEM. THE END OF THE COMMUNIST PARTY'S MONOPOLY ON POLITICAL POWER, EVEN CONSERVATIVE JNA COMMENTATORS AGREE, WOULD OF NECESSITY LEAD TO DE-COMMUNIZATION OF THE MILITARY.

ALL SIGNS ARE THAT THE JNA WILL ACCEPT PARLIAMENTARY DEMOCRACY. THE JNA HAS SAID FOR SOME TIME THAT, WHILE IT VIEWS MULTI-PARTY DEMOCRACY IN A MULTI-ETHNIC SOCIETY AS DANGEROUS, IF THE CONSTITUTION PERMITTED SUCH A SYSTEM THE ARMY WOULD RESPECT THE CONSTITUTION. THE JNA'S LACK OF CRITICISM OF THE SLOVENE AND CROATIAN ELECTIONS – WHICH STRICTLY SPEAKING, HAVE NO VALIDITY UNDER THE EXISTING YUGOSLAV CONSTITUTION – APPEARS TO SHOW A WILLINGNESS BY THE GENERALS TO ACCEPT DEMOCRACY EVEN WITHOUT CONSTITUTIONAL ARGUMENTS.

THE REAL QUESTION MARK, HOWEVER, IS HOW THE JNA WILL DEAL WITH ITS OWN DEPOLITICIZATION. OUR COLLEAGUES ESTIMATE THAT MAJORITY OF THE SENIOR OFFICERS CORPS OPPOSES REMOVAL OF THE COMMUNIST PARTY ORGANIZATION NOW INTEGRAL TO THE ARMY'S STRUCTURE. ACCORDING TO THE APRIL 18 "BORBA," HOWEVER, THE FEC UNDER PRIME MINISTER MARKOVIC HAD "ADOPTED A PLATFORM" FOR THE OPERATIONS OF THE FEC AND ITS ORGANS AND INSTITUTIONS IN A MULTI-PARTY POLITICAL SYSTEM, THAT WOULD REQUIRE THE "DEPOLITICIZATION" OF THE FEDERAL GOVERNMENT.

NATO CONFIDENTIAL

NATO CONFIDENTIAL

-11-

AT AN FEC PRESS CONFERENCE APRIL 19, THE GOVERNMENT CONFIRMED ITS INTENTION, AS PART OF THIS PROCESS, TO DEPOLITICIZE THE JNA, BUT ADDED THAT THE PROCESS WILL BE "COMPLICATED" AND WILL DEMAND TIME AND PATIENCE.

WHILE DIFFERENCES WITHIN THE JNA' S RANKS ARE VIRTUALLY INVISIBLE TO OUTSIDERS, WE BELIEVE THAT SPLITS DO EXIST ON THE QUESTION. ADMIRAL PETAR SIMIC³⁹, IRONICALLY, WHO WAS HEAD OF JNA PARTY ORGANIZATION UNTIL HIS RECENT DEATH, REPORTEDLY WAS A FORCE OF MODERATION. HE WAS ONE OF THE FIRST SENIOR OFFICERS TO CONCEDE THAT DE-COMMUNIZATION OF THE JNA IS CONCEIVABLE. CHIEF OF STAFF ADZIC NOW APPEARS TO BE POINTMAN FOR THE COMMUNIST HARDLINERS, AND A SERB NATIONALIST TO BOOT. DEFENSE SECRETARY KADIJEVIC IS SAID TO STRADDLE THE FENCE.

THE DEPOLITICIZATION QUESTION COMES AT A DIFFICULT TIME FOR GENERALS CONTEMPLATING OTHER EXISTENTIAL QUESTIONS SUCH AS UNRAVELLING OF THE FEDERATION, GROWING POPULAR

³⁹ Петар Шимић (1932-1990), адмирал ЈНА, помоћник савезног секретара за народну одбрану адмирала флоте Бранка Мамуле и од маја 1988. године председник Комитета организације СК у ЈНА, као и члан Председништва Централног комитета СКЈ. Представљао је тзв. "тврду" струју унутар ЈНА и противио се деполитизацији ЈНА и могућности раздруживања СФРЈ. Преминуо је од последица možданог удара, након што му је позлило током састанка код Благоја Аџића, начелника генералштаба ЈНА. Вид: "Јучер у Београду: Умро admiral Petar Šimić", *Slobodna Dalmacija*, 12.4. 1990, str. 3.

PRESSURE FOR CUTS IN MILITARY SPENDING, AND THE SEEMING EVAPORATION OF THE IMMEDIATE OUTSIDE THREAT THAT PROVIDED THE JNA' S ULTIMATE RAISON D'ETRE. OUR GUESS, HOWEVER, IS THAT IF OVERALL DEMOCRATIZATION REMAINS ON TRACK, THE JNA WILL ACCEPT ITS OWN DE-COMMUNIZATION.

NATO CONFIDENTIAL

Брисел, Стална мисија Француске при НАТО-у, 31.октобар 1989.

НАТО поверљиво

Однос Југословенске војске према реформама које су у току
Комунике САД-а Политичком комитету НАТО

Делегација САД
31.октобар 1989.

Тема: Југословенска народна армија: ухваћена у вир реформи
Сажетак: Југословенска народна армија (ЈНА) мора да се ухвати у коштац са могућношћу да економска реформа у Југославији (коју она у овом тренутку подржава) мора бити праћена још израженијом политичком плурализацијом него што је до сада била спремна да прихвати. У недавном говору савезног секретара за народну одбрану Кадијевића сугерише се да су генерали укључени у шири покушај конзервативних снага да буду противпожарна брана у односу на оно што изгледа као све више присутна жеља народа за већим политичким плурализмом, укључујући и увођење вишепартијског система. Постоје одређене назнаке да су присутне поделе у оквиру ЈНА око тога колико далеко треба ићи са политичким реформама. На економском плану, ЈНА делује као да је спремна да подржи радикално напуштање социјалистичког начина производње, уколико ће то допринети јачању економске основе југословенског система одбране. Починемо да сумњамо да армија није у стању да изврши било какав одлучујући политички утицај у било ком случају осим драстичне промене околности која би могла да изазове директну интервенцију. Ухваћено у вртложне плиме промена, чини се да војно руководство држи до послуш-

ности Уставом одређеном главнокомандујућем колективном (цивилном) Председништву, које је као стена постојано. Све извеснији расплет југословенског необичног једнопартијског система би ускоро могао да натера војску да одлучи да ли је такав систем довољан. На крају, генерали се могу показати припремљенијима за промене него неки актуелни политичари чији је примарни циљ да се одрже на власти.

НАЈНОВИЈЕ ВЕСТИ

18. октобра југословенски савезни секретар за народну одбрану Вељко Кадијевић имао је излагање у коме је изнео ставове Југословенске народне армије о већини горућих економских и политичких питања. Кадијевић је задржао изразито конзервативан тон али

НАТО поверљиво

-2-

је у највећој мери прихватио економски програм реформи који је донео СИБ. Кадијевић је, између осталог, рекао:

-Друштвена криза у СФРЈ је вероватно достигла ниво након кога не може бити горе, разлог је делимично тај што се ближи одржавање конгреса Партије као и нацрт новог Устава који ће скицирати будући правац развоја Југославије.

-Чак и ако оставимо по страни никад видљивије јавно испољавање антијугословенских и антисоцијалистичких снага, дубоке поделе око југословенског друштвеног система и уставног поретка захватиле су државу.

-Армија мора реаговати одговорно у складу са својим историјским местом и улогом у победи социјалистичке револуције као и у социјалистичкој изградњи и одбрани земље али и у складу са својим револуционарством и карактером Југославије и својом улогом као што је предвиђено Уставом.

-ЈНА неће прилагођавати своје ставове као одговор на маневрисање неких република и армија ће се одлучно супротставити позивима за страном мешање у питања унутрашњег развоја.

-Армија се оштро противи позивима за ангажовање спољног фактора за питања унутрашњег развоја. (Напомена: Ово се вероватно односи на интервју који је словеначки председник Становник дао немачком листу „Die Welt“ у којем је он рекао да очекује од западних

држава учесница ОЕБС процеса да бране људска права и у другим државама. Из овога се јасно види намера Становника да се он нада да ће запад да спречи сваки покушај гушења словеначког пролећа. Крај напомене)

-Главни узрок многих проблема у Југославији је велико отказивање југословенског система, укључујући и постојећи Устав. Нема сврхе суочити се са проблемима (хиперинфлација, свађе у оквиру руководства, бујајући национализам) без поправљања основа система. Најбољи пример је економски програм Савезног извршног већа који ЈНА здушно подржава. Овај план може да успе само уколико је праћен свеобухватном реформом политичког система.

НАТО поверљиво

НАТО поверљиво

-3-

-Савезна влада мора имати моћ да спроведе своја овлашћења, посебно у следећим областима: национална одбрана и безбедност, јединствен друштвено-економски, политички и правни систем заснован на социјалистичком самоуправљању и демократији, економско одлучивање за јединствено југословенско тржиште укључујући и овлашћења за спровођење монетарно-кредитне, пореске, спољнотрговинске „и осталих“ политика.

-Југословенска армија фаворизује не-партијски политички плурализам. (Напомена: Термин се обично односи на теоретску ситуацију у којој би Савез комуниста Југославије био једина легална партија али би некако остао без могућност контроле над државом. Крај напомене) Југословенски делегатски систем индиректних избора треба заменити модерним представничким системом заснованом на тајном гласању, већем броју кандидата као и демократским процедурама за избор кандидата.

-Нови Устав мора да омогући примат федералном уставу у односу на републичке или ће настати конфедерација.

-Југословенске оружане снаге ће игнорисати словеначке уставне амандмане и наставити да обављају своје дужности у складу са југословенским Уставом.

-Кадијевић сматра да је савладавање инфлације неопходан предуслов за економске и политичке реформе а војска сматра да плате и цене треба да буду контролисане.

-Све врсте својинског власништва треба да имају исти третман - социјалистичка самоуправна производња мора да докаже своју супериорност у односу на приватни сектор.

РАЗЛИКЕ УНУТАР ВОЈСКЕ?

Вељко Кадијевић био је доста умеренији у односу на партијски комитет у оквиру ЈНА који је 25. септембра усвојио нацрт о реформи за наредни партијски конгрес. Војни партијски комитет нарочито је потенцирао да је стварање вишепартијског система неприхватљиво и истакао да СКЈ мора да остане водећа идеолошка и политичка снага у друштву.

НАТО поверљиво

НАТО поверљиво

-4-

Такође, Комитет је, истакао да друштвена својина мора задржати доминантну улогу у економији.

Очигледна разлика у ставовима резултат је брзине којом идеја вишепартијског система добија подршку широм Југославије као одраз подела око реформи унутар официрског кора. Кадијевићева подршка не-партијском систему је део ширег прихватања овог модела од стране конзервативних снага као последња линија идеолошке одбране против вишепартијског система. У том смислу, његов заменик Стане Бровет, говорећи на XXVIII пленуму Централног комитета одржаном 22. октобра, скоро жалосним тоном је изјавио да плурализам не мора да се изрази кроз вишепартијски систем и да војска не види предодређену међуповезаност плурализма својине и вишепартијског система.

Упркос чињеници да интерни рад у оквиру ЈНА остаје затворена књига за оне који су ван система, САД имају неколико доказа који сугеришу да постоје поделе око реформи унутар официрског кора. Први доказ представљају тврдње професора Антона Беблера (Словенац по националности, и један од свега неколико добрих војно-политичких коментатора) који је недавно рекао једном запосленом у амбасади САД да Кадијевић представља дашак свежег ваздуха у војсци

који покушава да наметне војсци модеран начин размишљања. Он је свестан промена у југословенском друштву и улоге коју ЈНА има у њима и није се слагао са бившим савезним секретаром народне одбране Бранком Мамулом који је представник старе школе. (Напомена: Изгледа да је Мамула још увек политички активан на неки начин. Југословенски дневник „Борба“ недавно је објавио четвороделну серију текстова чији је аутор Мамула о кризи и реформама, који је проткао чланке догматским идеолошким референцама и веома критичним референцама на западне демократије. Крај напомене) Добро обавештени словеначки омладински магазин Младина (магазин није наклоњен југословенској војсци) нагласио је да је Кадијевић лидер либералног крила у оквиру ЈНА.

Више руководство ЈНА различитим етничким групама Југославије даје пропорционалну заступљеност, док Срби доминирају у млађим официрским чиновима.

НАТО поверљиво

НАТО поверљиво

-5-

Младина, цитирајући поверљива војна документа, недавно је писала о етничкој структури у оквиру официрског кора: Срби 46%, Црногорци 14%, Словенци 2,3% (Напомена: Неки Срби укључујући Кадијевића и начелника Генералштаба Аџића, су Срби који долазе из других република. Крај напомене). Поред тога, Срби чине 46% у армијској партијској организацији тако да могу у значајној мери не само да утичу, већ и да контролишу ово тело. Већина америчких контаката тврди да виши официрски кор не верује методама српског лидера Слободана Милошевића и да желе да се дистанцирају од њега. Један од водећих југословенских војно-политичких коментатора, Мирослав Лазански, рекао је у разговору са службеником амбасаде САД у Београду задуженом за безбедност да нижи официрски кор има више симпатија према Милошевићу и да ово може објаснити зашто се доминантно српски армијски партијски комитет у великој мери супротставља вишепартијском систему и потенцијално смањеној улози СКЈ (Милошевић дели овај став), док Кадијевић заговара нешто умеренију позицију.

ЈОШ УВЕК ДЕО СИСТЕМА

Без обзира на тактичке разлике које постоје унутар официрског кора, ЈНА је још увек конзервативни бранилац кључних елемената постојећег политичког система.

Војска је првобитно била оружаном средством комунистичке партије и чак 97% војске још увек припада партији. Чак и у Кадијевићевом говору види се обојеност идеолошком реториком. Овај војни званичник одбија деполитизацију оружаних снага (што је и Бровет признао на XXVIII Пленуму) јер би то даље водило вишепартијском систему.

Постојећи систем даје војсци привилеговану позицију виртуелно ослобођену цивилне контроле и надзора (ако се изузме осмочлано колективно Председништво). Савезна скупштина одлучује о укупном буџету за оружане снаге. Председништво одлучује како га потрошити, без цивилног надзора.

Садашњи систем гарантује учешће војске у држави и партијским скупштинама на свим нивоима. Младина извештава да је тако ангажовано близу 11.000 активних официра.

НАТО поверљиво

НАТО поверљиво

-6-

Војска изгледа да је спремна да прихвати и охрабри чак и суштинске економске промене које би окончале пропадање економских основа које су неопходне за одбрану нације. Изјаве војних лидера које иду у корист јаче улоге централних власти готово неизбежно су увирене у економском смислу.

ШТА ДАЉЕ?

Раширен став међу Југословенима је да ЈНА може и мора да игра важну и активну улогу у политичком систему али искуство са словеначким уставним амандманом нам сугерише да ова улога може да буде смањена.

До канцеларије аташеа за одбрану САД-а (USDAO) стигла вест да је Савезно извршно веће-СИВ наредило Кадијевићу да пошаље, сад већ чувено писмо упозорења словеначком председништву, односно, да то није била оригинално војна иницијатива.

Суочени са ситуацијом да било који политички избор носио би озбиљне трошкове у погледу односа војске према становништву

и унутрашње кохезије регрутских чинова, Војска наглашава да Председништво контролише њене акције и да нема намеру да се окрене против једног од њених народа. Политика војске је, како је то и Кадијевић поновио, да игнорише постојање словеначких амандмана.

Догађаји могу ускоро да натерају ЈНА да прихвати непријатне политичке промене или да одлучно делује изван уставног оквира како би одржала привид старог система:

-Може се осетити растући талас жеље народа за истинском вишепартијском демократијом у многим деловима земље (ова очекивања превазилазе тзв. “не-партијску” линију одбране).

-На основу предлога изборног упутства који је 18. октобра усвојио Социјалистички савез радног народа Југославије (ССРЈ), кандидати који долазе из алтернативних политичких организација могли би, теоријски посматрано да освоје места у савезном Председништву па тако могу и да учествују у командовању армијом. Такође, без обзира што војска подржава економске промене, те промене би могле да воде укидању доминације СКЈ.

НАТО поверљиво

НАТО поверљиво

-7-

-Економске промене које тражи војска могу захтевати истовремено елиминисање политичке доминације СКЈ да би успеле. На XXVIII Пленуму СКЈ је према првобитним извештајима одобрио нацрт документа о политичким реформама којим би се теоријски отворила врата вишестранчја, на очигледно изненађење и нерасположење присутних чланова из ЈНА.

Имамо осећај да је руководство ЈНА запањено смером промена на политичкој сцени и у одређеној мери интерно подељено али је извесно да ће се вратити на послушност Уставу. То значи да у основи прихватају ауторитет Председништва које је већ предузело кораке ка томе да постане народно изабрано тело коришћењем референдума за избор половине својих чланова. Нама изгледа да су већина југословенских официра патриоте које су искрено уверене да су они бранитељи народа.

Можемо да замислимо неколико догађаја који би могли да мотивишу војску да активније реагује у оквиру југословенског политичког система:

1) преокрет актуелне плиме ка реформама у СССР и другим источноевропским државама који би могао да доведе до „конвенционалне мудрости“ да социјалистичка/комунистичка друштва нису подложна брзој реформи;

2) озбиљно међуетничко насиље које би се догодило у Југославији или неким њеним деловима који би покушали да се отцепе;

3) економске реформе у Југославији које нису уверљиве у погледу обезбеђивања одговарајућег финансирања војске онако како она доживљава своје основне потребе.

ЗАКЉУЧАК

Војска је ухваћена у исте дилеме политичких и економских реформи као и остали носећи стубови у држави. Из њиховог угла изгледа да ће југословенски генерали показати да су прилагодљивији од политичара, чланова СКЈ, јер по мишљењу САД, ЈНА, барем, има неке друге разлоге постојања осим вршења власти и привилегија.

НАТО поверљиво

Брисел, Стална мисија Француске при НАТО-у, 10.мај 1990.

Документ Сједињених Америчких Држава о улози ЈНА у променама које су у току у Југославији

НАТО поверљиво

Делегација САД
8.мај 1990.

ВОЈСКА И БУДУЋНОСТ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Сажетак

Југословенска народна армија ће се за неколико месеци суочити са важним одлукама о томе како одговорити на промене које се назире у Југославији. Најпре, ЈНА мора да реши колико далеко жели да иде као опозиција увођењу конфедералног система и децентрализацији југословенске војске. Победници у Словенији – коалиција ДЕМОС захтевају стварање лабаве конфедерације и делује да су спремни да спроведу сецесију уколико се захтев не испуни. Очигле-

дан победник избора у Хрватској - Туђманова ХДЗ, такође, инсистира на конфедерацији и каже да је сецесија прихватљива као крајње решење. ЈНА ће морати да буде спремна на то да ће Словенија одбијати да пошаље војнике ван Словеније. Очигледно је да се сукоб кува између северних република и ЈНА.

Други велики избор који стоји пред ЈНА, биће прилагодити се вишепартијској демократији. Све указује на то да ће ЈНА невољно прихватити такав систем чак и на националном нивоу. Војска је рекла јавно да ће прихватити изборне резултате у Словенији и Хрватској. Али парламентарна демократија неизбежно тражи декомунизацију ЈНА. Официрски кор делује да је подељен око тога да ли треба прихватити и у којој мери деполитизацију војске. Ми сматрамо да ће прихватити на крају ако се и даље буде тежило свеопштој демократизацији. -Крај сажетка

ЈНА се дуго сматрала последњом свејугословенском институцијом која има велики утицај на националну интеграцију. Она је играла ову улогу као део титоистичког политичког система који тренутно пролази кроз велику трансформацију у којој би могло да се деси да се систем сасвим уруши. Стара улога коју је имала ЈНА морала је да се замени оним што је носила поменута трансформација. Војска би морала или да се прилагоди или да покуша да блокира промене старог система.

Два њена кључна избора биће:

НАТО поверљиво

-2-

Да ли треба војска да дозволи републикама да преуреде државу у лабаву федерацију или се пак, раздвојити ако републике не постигну договор?

Да ли ЈНА треба да прихвати мултипартијски плурализам, ако је одговор да, да ли је то неизбежно повезано са деполитизацијом армије?

УСКРОРО БИ МОГЛО ДА ЗВОНИ ЗВОНО ЗА УЗБУНУ

Када смо последњи пут радили процену политичке улоге и ставова ЈНА, наш крајњи закључак био је да би се генерали изабрали послушност Уставом одређеном врховном команданту, федералном Председништву што представља солидну референтну тачку у суо-

чавању са узнемирујућим политичким променама. ЈНА је прогутала најважнију ствар - пристала је на увођење вишепартијске демократије у два републикама чему се жестоко противила колико већ претходне јесени.

Почетком априла предизборна посета Хрватској и Словенији савезног секретара за народну одбрану Вељка Кадијевића открила нам је да је војска веома забринута због развоја догађаја у два републикама а поред тога, открила нам је неке назнаке да би војска могла да заустави догађаје које сматра неприхватљивим. Током посете Кадијевић је дао изјаву као одговор на критике јавности у вези са посетом у којој каже да „они који су током изборне кампање негирали све вредности и достигнућа нашег развоја нудећи братоубилачки рат, ревизију граница и распад земље, нека имају у виду да ће ЈНА то спречити“. Кадијевић је додао да ће војска бити на страни демократских реформи али у складу са својом уставном улогом, супроставиће се оним силама које подривају темеље Југославије и слабе њену одбрану. Током ове посете, ЈНА је (неуспешно) тражила да има свог јавног тужиоца у случају Марибора и оптужби против лидера ДЕМОС коалиције и кандидата за председника Словеније Јоже Пучника због постера ДЕМОС-а у коме се тврдило да ЈНА убија словенчку децу, уништава словеначку економију и угрожава слободе грађана Словеније.

Током овог догађаја ЈНА није урадила ништа што би се надовезало на Кадијевићеву изјаву, напротив, пристала је на то да се не покреће судски поступак против Пучника.

НАТО поверљиво

НАТО поверљиво

-3-

Са сепаратистички настројеним партијама које ће ускоро бити на власти у два најбогатијим републикама, питање како ће војска на то одговорити постало је суштинско. Треба имати на уму да армија има другачије „црвене линије“ него цивили када се ради о нечему што може да се тумачи као заговарање конфедерације или корак ка сецесији. Декларација коју је предложио Кирил Рибичић, лидер партије Демократске реформе (ранији Савез комуниста) да Словенија не сме да дозволи посету савезног секретара за народну одбрану без позивнице несумњиво чини да се Словенци понашају као да су

већ постали република у конфедерацији али би их војска могла сматрати сецесионистичком ако би декларација била спроведена. У том случају, да ли би уопште ДЕМОС могао да спроведе план блокирања служење војног рока за словеначке момке ван Словеније.

ОВЛАШЋЕЊЕ ДА ДЕЛУЈЕ

Наш став је да би свако одлучно савезно Председништво морало да нареди ЈНА да се спречи сецесија република ослобађајући генерале искушења да делују мимо Устава. Ми још увек верујемо да би Председништво СФРЈ могло већинским гласањем да нареди употребу силе у случају директне сецесије неке од република. Међутим, с обзиром да две републике прете изласком, однос снага је значајно другачији. Постоје већ неке назнаке да ће Словенија и Хрватска радити заједно на остваривању жељене промене. Уколико би обе републике тражиле да напусте федерацију, Председништво или не би било у стању или не би желело да реагује.

Председништво би, такође, могло да се подели око тога шта би био адекватни одговор на акције, односно, потезе који суштински воде ка изузетно лабавој конфедерацији (премда идеје ДЕМОС-а и Туђмана више изгледају као уставни аранжмани ка независним државама него као идеје ка конфедерацији). Македонија и Босна и Херцеговина би можда желеле да прихвате идеју конфедерализма што би значило 4 гласа за у Председништву (од укупно 8), заједно са Словенијом и Хрватском. ЈНА би у случају овакве поделе морала да се ослони само на себе и делује самостално или да заплаши Председништво наређењем да се изврши војна интервенција.

НАТО поверљиво

НАТО поверљиво

-4-

Једна цокер карта је то што у мају колективно Председништво из руку Словенца Јанеза Дрновшека прешло у руке српског конзервативног националисте Борисава Јовића који би радо склопио савезништво са ЈНА иако се зна да председник има само један глас у оквиру Председништва.

Уколико се Председништво подели око тога како да се носи са потпуном сецесијом или потезима ка раздвајању, поставља се питање да ли би ЈНА била вољна да делује самостално. ЈНА је по-

казала спремност да предузме бар неке наизглед једностране кораке када је поднела кривичну пријаву уочи избора против Јоже Пучника. Међутим, портпарол ЈНА изјавио је 11.априла да ће се војска строго држати југословенског Устава и закона.

НЕКА ВОЈНА РАЗМАТРАЊА

Уколико реши да спроведе војну акцију ЈНА би се суочила са проблемом далеко веће размере него што је онај у коме се Москва тренутно сусреће у Литванији. Акција би обухватила, у најмању руку Словенију и Хрватску, што укључује 29% становништва СФРЈ, већину њене модерне индустрије и скоро целу обалу. Пети војни округ (који обухвата не-приморске делове Словеније и Хрватске) с обзиром на своју стратешку локацију, попуњен је великим снагама добро опремљених јединица, укључујући и модерно опремљене батаљоне ЈНА. ЈНА располаже свим средствима која су јој потребна за почетно преузимање власти од цивилних власти. Са друге стране, ЈНА би морала да буде забринута да би преузимање власти, иако би у почетку вероватно било успешно, могло изазвати отпор југословенског становништва. Југословенски систем територијалне одбране (ТО) укључује складиштење великих токова оружја и муниције у цивилним објектима или близу њих као што су фабрике муниција и може дозволити значајно цивилно супротстављање наоружаних и обучених цивила. Не-комунистичке владе у Словенији и Хрватској имале би моћ да мобилишу снаге ТО. Уколико дође до дужег отпора, ЈНА ће се суочити са непремостивим задатком у покушају да запечати западне границе Југославије од могућег прилива нових залиха оружја и учесника на страни ТО.

НАТО поверљиво

НАТО поверљиво

-5-

Руководство ЈНА, ипак, схвата да би употреба трупа за унутрашње акције милиције против било које од словенских група (за разлику од косовских Албанаца) ризиковала дезинтеграцију милиције, посебно ако би се догодило насиље већих размера. Официри који нису Срби чине око 40% а различите етничке групе су пропорционално представљене у рангу виших чинова. Срби чине 31% регрутованих војника, али велики удео регрута могао би да буде непоуздан у таквој војној акцији коју би сви препознали као потпомогнуту, ако не и ин-

спирисану Србијом. Већ се шире спекулације о војно-српском савезу након састанка Кадијевића и српског моћника Милошевића непосредно пре одласка секретара на север и Милошевићевог полагања венца на гроб непознатог војника уз војну пратњу. Следи процентуални удео регрута који припадају несрпским етничким групама:

Хрвати 18.5
Словенци 7.0
Албанци 9.0
Македонци 6.1
Муслимани 12.0
Укупно: 52.6

(Коментар: Рано је да би се говорило о савезу између Србије и ЈНА. Кадијевић у овој фази делује као да жели да се сретне са представницима три најважнија играча на федералној сцени: Србијом, Хрватском и Словенијом. Чињеница да ЈНА има ставове који су блиски српским несумњиво подстиче склоност на северу да верује да су генерали у дослуху са Србима. Крај коментара)

ЈНА стога вероватно разматра низ опција. Немамо начина да знамо које су тачно, али оне вероватно укључују неке које ћемо поменути.

НАТО поверљиво

НАТО поверљиво

-6-

ПОДСТИЦАТИ ЦИВИЛНУ ИНТЕРВЕНЦИЈУ

ЈНА би могла да охрабри цивилне власти да ураде све што је потребно да би се одржала постојећа федерална структура (укључујући и хапшење сепаратистички настројених политичара). Проблем би било то што изгледа да цивили немају довољно средстава. Као прво, цивилна милиција ће ускоро бити у надлежности не-комунистичких министара у Словенији и Хрватској. Што се тиче федерације, 'Београд' као концепт који одражава федералну власт у земљи скоро да ће постати бесмислен. Савезна комунистичка партија је мртва иако Србија (уз помоћ ЈНА) покушава да је одржи тако окрњену у животу. Савезно Председништво се састоји од представника који говоре у име република и покрајина које представљају, исто то чини и савезна Скупштина. Оба тела су научила током борбе за уставне проме-

не у Словенији да немају моћ да легалним путем наметну одлуку о спречавању република да усвоје такве амандмане који могу водити ка сецесији. Марковић има мало директне власти над безбедносним питањима. Упркос растућој сумњи Загреба, Марковић је у крајњој линији Хрват и мало је вероватно очекивати да би као председник СИБ-а дао благослов за једну репресивну федералну акцију над својом матичном републиком. Оно мало средстава за принуду коју федерација има на располагању (првенствено се мисли на савезну милицију) је ограничених капацитета и већ су заглављена на Косову.

Ако суштинске регионалне разлике не распарчају Југославију наредних месеци, цивилне власти могле би да испреговарају слабу конфедерацију која је прихватљива свим републикама. Словеначка идеја конфедерације ипак, оставља мало простора за заједничку војску. Фрањо Туђман је изјавио за немачке медије да ако се Југославија одржи заједно (искључиво као конфедерација), ЈНА треба да се претвари у савез републичких војски као што је у НАТО-у случај. Цивилно решење могло би у крајњој инстанци да остави ЈНА изван свих дешавања.

НАТО поверљиво

НАТО поверљиво

-7-

ДЕМОНСТРАЦИЈА СИЛЕ

Један од могућих сценарија могла би да буде демонстрација силе по узору на улогу ЈНА на Косову – организовати тенковске колоне, ниско летеће борбене летелице - да се обесхрабре било какви потези који би водили сецесији. Тешко је замислити да би савезна већина у Председништву могла да одобри такве потезе. Мислимо да би то могло да изазове и одлазак хрватских и словеначких чланова, што би убрзало сам расцеп који је војна акција намеравала да избегне. Оштра реакција у Љубљани и Загребу око посете Кадијевића показује нам да би оваква демонстрација силе довела до формалних корака ка отцепљењу.

ПРЕВЕНТИВНИ УДАР

Војска би могла да сама ухапси националистичке вође пре него Словенија или Хрватска формално крену у расформирање федералне власти или чак отцепљење. Досадашња толерантност ЈНА према

победи ДЕМОС-а у Словенији и победи у првом кругу Туђмана, сугерише нам да ће они дозволити да избори иду својим током. Представник за медије ЈНА истакао је 25. априла да ће ЈНА прихватити изборне резултате. Додатно, ЈНА је објавила да неће организовати вежбе у северним републикама док се избори не заврше како би војници могли да изађу на гласање. Међутим, постоје неке индиције да ће хрватски војници из резервног састава добити позив током изборног периода. Неки резервисти су, наводно, били притиснути да кажу за кога ће гласати. Словеначким регрутима на Косову неће бити дозвољено да гласају у одуству, иако је то могуће по словеначком закону. Хрватским регрутима није било дозвољено да се врате да гласају како то предвиђа хрватски закон.

ЗАШТИТА УСТАВНОГ ПОРЕТКА

Војска не мора ништа да ради све док сецесија не постане реалност и онда да удари са јасном намером заштите уставног поретка.

НАТО поверљиво

НАТО поверљиво

-8-

Овај сценарио би вероватно био праћен познатим развојем догађаја: хапшења, заузимање владиних установа, изненадан напад на железнички (шински) систем.

ПРАЗНЕ ПРЕТЊЕ

ЈНА може да одлучи да интервенција није добитни предлог и да се ослони на гласне претње, упозорења, жалбе. Кадијевићев пут у Словенију је можда био баш то. Такође, ту би спадале и отпужбе против Пучника. Имајући у виду тренутно расположење у Словенији и потешкоће које је имала ЈНА у прошлости у у кривичном гоњењу цивила у Словенији (случај „љубљанске“ четворке), ЈНА вероватно не очекује да овај случај кривичног гоњења успе. Један сигнал за то је што је војска уместо војног тужиоца као у претходном случају, користила овог пута цивилно тужилаштво.

ШТА ДАЉЕ?

Није јасно коју опцију би војска могла да изабере; интервенцију, претње или мирење са променама. Много тога ће зависити од потеза ДЕМОС-а и Туђмана који за сада нису показали спремност да мењају своје установљене позиције. У изјави од 28. априла за Борбу, Пучник

је нагласио да ће кораци које ДЕМОС намерава да предузме како би остварио политичку и економску независност за Словенију, означити крај федералног система у Југославији. Туђман, пак, наставља да заговара конфедерацију и у тим изјавама делује да заговара и своју личну жељу да преузме, у најбољем случају, део Босне. У интервјуу који је дао за првوماјско издање хрватских новина Данас, изјавио је да он мисли да војска неће имати другог избора него да прихвати његов програм јер би било немогуће супротставити се демократским променама у Словенији и Хрватској и да би оружана интервенција била подједнако опасна и неефикасна.

ЗАГОНЕТКА ДЕМОКРАТИЈЕ

Следећа важна одлука ЈНА, била би да ли да допусти да нестане други кључан елемент Титовог система - доминација комунистичке партије над политичким системом. У случају краја монопола СКЈ над политичком моћи, чак и конзервативни кругови у армији мисле да би то довело до декомунизације војске.

НАТО поверљиво

НАТО поверљиво

-9-

За сада све указује да ће ЈНА прихватити парламентарну демократију. ЈНА је пре одређеног времена изјавила да иако она види вишепартијску демократију као претњу за мултиетничко друштво, ако Устав дозволи овакав систем, војска ће то поштовати. Недостатак критике ЈНА према изборима у Хрватској и Словенији који строго говорећи, немају валидност према актуелном Уставу, показује нам спремност генерала да прихате демократију, чак и без уставног аргумента.

Прави знак питања стоји на питању како ће се ЈНА носити са сопственом деполитизацијом. Наше колеге процењују да ће се већина вишег официрског кора противити уклањању комунистичке партије из војних структура. Судећи по тексту у Борби од 18. априла, СИБ на челу са Марковићем донело је платформу за прелазак СИБ-а и осталих органа на вишепартијски систем што би захтевало деполитизацију савезне Владе. На прес конференцији 19. априла СИБ је потврдио намеру да буде део процеса деполитизације али је став СИБ-а да ће процес бити компликован и позвали су на стрпљење.

Док се разлике међу чиновима у оквиру ЈНА не могу видети од споља, верујемо да поделе ипак, постоје по питању деполитизације. Адмирал Петар Шимић који је био на челу војне партијске организације до своје недавне смрти, припадао је струји која заговара умереност. Он је био један од првих виших официра који је изјавио да је декомунизација ЈНА могућа да се замисли. Начелник Генералштаба Аџић заговорник је тврде комунистичке струје и српски националиста.

Питање деполитизације долази у тешком тренутку када генерали разматрају егзистенцијална питања као што су могући расплет у федерацији, расте притисак да се смање трошкови за војску и дешава се привидни нестанак непосредне спољне претње који је обезбеђивао коначни разлог за постојање ЈНА. Наша претпоставка је ако се свеопшта демократизација настави, ЈНА ће прихватити декомунизацију.

НАТО поверљиво